

december 2021 סבת תשפ"ב editie 79/4

ALEH עולה

UITGAVE VAN IRGOEN OLEI HOLLAND • בטאון ארגון עולי הולנד

TUSSEN CHANOEKA EN TOE BESTJWAT

Chag Sameach!

חג שמח!

MAZALTOV VOOR INI LEDERER HONDERD JAAR EN EEN LINTJIE!

תעודת זהב GOUDEN OORKONDE

קבלה בתודה תרומה על שם
heeft met dank een gift ontvangen op naam van

חיי Ini Lederer

Van harte mazal tov met je 100ste verjaardag!

De IOH is je zeer erkentelijk voor je jarenlange tomeloze inzet,
het vrijwilligerswerk in het afdelingsbestuur en hoofdbestuur.
Jouw inzet en ijver zijn ongeëvenaard.

De leden van de IOH wensen je nog vele jaren in gezond!

25.11.2021

Datum תאריך

Jad Davids

Handtekening חתימה

Nr. G8

davidsfonds60@gmail.com P.O.B. 5207 Herzliya 4615102 הרצליה 5207 ת.ד.

December 2021 טבת תשפ"ב
Jaargang 79 nummer 4 (digitaal)

Oplage: 900

Aleh is een uitgave van Irgoen Olei Holland.
Copyright © Irgoen Olei Holland.

REDACTIE

Ya'akov Almor
Bart Berman
Chaya Brasz
Rob Coopman
Eldad Kisch

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Tsvi Bar Rav, Wout van Bekkum, Chris Bonfeel, Herman Braaf, Chawa Dinner, Hans Docter, Dini Goldschmidt, Kees Hummel, Ruth de Jong, Channa Kistemaker, Helen Laub, Ini Lederer, Riek Levie, Dick Marcus, Judith Millul, Ratna Pelle, Harry Polak, Hans Schippers, Malka Shamir-de Leeuw, Gideon van der Sluis, Ita Vos.

VORMGEVING

Efrat Sraya

DRUKWERK

Hauser Printing

ADVERTENTIE-ADMINISTRATIE

Kantoor IOH
tel: 03-5625611 fax: 03-5625575
ioh@netvision.net.il; www.ioh.co.il

REDACTIEADRES Aleh

e-mail: Alehioh@gmail.com
fax: 03-5625575
IOH - t.a.v. redactie Aleh
Oranim 1, 5405201 Givat Shmuel
Bijdragen als e-mail attachment.
Ingezonden stukken in Word formaat (*.doc file).
Foto's als JPG bestand, min. 500 KB.

LIDMAATSCHAP

Aleh wordt toegezonden aan alle leden van de IOH.
Lidmaatschap voor het verenigingsjaar 2022 bedraagt tot april NIS 250,- en daarna NIS 275,-.

ABONNEMENTEN

In Nederland € 45,- per jaar.
Buiten het eurogebied \$ 70,- per jaar.

De redactie van Aleh en het hoofdbestuur van Irgoen Olei Holland zijn niet verantwoordelijk voor de inhoud van de advertenties. Anonieme bijdragen en brieven worden niet geplaatst. In uitzonderlijke gevallen wordt de naam op verzoek geheim gehouden. Plaatsing van een ingezonden brief betekent niet dat de redactie zich met de inhoud verenigt. De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden stukken in te korten, te redigeren of niet te publiceren.

4	Van de voorzitter
5	Van de redactietafel
6	Uit kantoor geklapt en gedicht
7	Mededeling AV 2022 ▶ Verkiezingen
8	Chanoekia en amandelboom ▶ Chaya Brasz
11	Personalia
12	Van de afdelingen
16	Uit de ouderhuizen
19	Lintje voor Ini Lederer
22	Jad Davids
23	Taal: Pinat Ivriet ▶ Chawa Dinner
25	Uit de gemeenschap ▶ Riek Levie ▶ Eldad Kisch
28	Ingezonden ▶ Helen Laub
29	Feuilleton: Geluk en Zegen ▶ Herman Braaf
32	Acrostichon
33	Gedicht ▶ Ini Lederer
34	Voorouders: Families Frank en Sachs ▶ Wout J. van Bekkum
39	Voorouders: Historische sensatie ▶ Channa Kistemaker
42	Boekbespreking: Adje Cohen ▶ Chaya Brasz
46	Boekbespreking: Joods Verzet ▶ Hans Schippers
49	Columns ▶ Eldad Kisch ▶ Ya'akov Almor ▶ Ruth de Jong
56	Joods Nederland ▶ Harry Polak
59	Nieuws uit Nederland ▶ Ratna Pelle

LEDEN!

Stel ons in staat ons werk voort te zetten en
betaal vóór 1 april uw contributie
NIS 250,-

Bel ons kantoor voor betaling: 03-5625611

Of maak meteen over naar:

Irgun Olei Holland, bank 20-snijf 494-rek.nr. 237069

Vermeld duidelijk je naam en woonplaats

NOG GEEN LID? DOE ER WAT AAN!

Bel ons: 03-5625611

Chanoeka 5782

Chanoeka viel vroeg dit jaar. We konden al op 28 november het eerste lichtje ontzinden. Weer zo'n typisch Nederlands-Joodse uitdrukking. Ontzinden is een Jiddische verbastering van het Duitse 'anzünden' en het Nederlandse 'ontsteken' aldus

Hartog Beem in She'erith, Resten van een taal. Ik zocht het op, want iemand vroeg mij naar de herkomst van dit woordje aangezien hij er niet bekend mee was. Terug naar de opening van deze paragraaf kan wat mij betreft Chanoeka niet vroeg genoeg beginnen. Letterlijk met het vallen van de schemering ontzinden we de Chanoeka-lichtjes. Met licht de duisternis verbannen. Een passende boodschap in deze tijden. Voor Israël en de rest van de wereld. Dit jaar konden we Chanoeka gelukkig in bredere kring met onze dierbaren en vrienden vieren, maar voorzichtigheid blijft helaas geboden.

Ik was eerder deze maand voor een zeer kort bezoek in Nederland om de plaatsing van struikelstenen van familie in Maastricht bij te wonen. De rompslomp rond het vliegen bleek enorm mee te vallen en het voelde vertrouwd na ruim twee jaar weer even in Nederland te zijn. De winkels lagen vol met chocoladeletters en dit zou al weken het geval zijn. Iemand sprak er schande van. Ik moest om het contrast met Israël glimlachen. Bij ons liggen al maanden donuts – soefganiot – in de winkel, zo'n beetje meteen nadat Pesach voorbij was.

Cleavingalezing 2021

We hebben dit jaar net zoals vorige keer de Cleavingalezing via Zoom georganiseerd. Professor Meta Roostenberg heeft een heel interessante lezing gehouden over een onderwerp dat zeer actueel is en ons allen bezighoudt:

het coronavirus. In het bijzonder heeft de professor uit Leiden haar lezing toegespitst op de ongelijke distributie en de verantwoordelijkheid van ons allen om landen te bevoorraden die niet over genoeg vaccins beschikken. Er was een zeer goede opkomst, maar voor de leden die de lezing niet konden bijwonen hebben wij een mail rondgestuurd met de link. Een aanrader om te bekijken! <https://www.youtube.com/watch?v=pJoUbr-tKoo>

Ini Lederer – 100 jaar!

Een bijzondere mazzeltof aan ons hoofdbestuurslid Ini Lederer met haar 100ste verjaardag! Wij hebben Ini voor deze bijzondere mijlpaal een gouden oorkonde aangeboden van het Jad Davids-fonds en wensen haar nog vele jaren in gezond en simche! Jad Davids helpt zoals bekend ouderen vanaf 61 jaar in de Nederlandse gemeenschap in Israël, die financiële moeilijkheden ondervinden. Zo werk een oorkonde twee kanten uit! Schroom niet contact met het fonds op te nemen als u hulpbehoevenden kent of zelf in problemen komt.

Contributie

Het hoofdbestuur heeft besloten het verlaagde lidmaatschap van 250 NIS tot 1 april 2022 in stand te houden. Met het voldoen van de contributie stelt u ons in staat onze doelstellingen te verwezenlijken en de continuïteit te waarborgen. Onze vaste lasten zoals personeelskosten, de huur, het uitgeven van de Aleh, financiële ondersteuning via onze fondsen Keren Mejochedet en het Leningfonds blijven ongewijzigd. Mocht de hoogte van de contributie bezwaarlijk zijn, gelieve contact op te nemen met het kantoor of het afdelingsbestuur zodat we hiermee rekening kunnen houden.

Namens het bestuur wens ik u allen een gezonde winter toe en Chag sameach!

Gideon van der Sluis,

Voorzitter@ioh.co.il

REDACTIE EN LEZERS

De Aleh wordt vooral binnen de Irgoen Olei Holland gelezen. Het is immers het verenigingsblad van de IOH en de redactie bestaat uit IOH-leden, die democratisch zijn gekozen in de Algemene Vergadering van onze vereniging. Dankzij

het internet hebben we echter tegenwoordig ook meer lezers en zelfs schrijvers van buitenaf. Met enkele kleinere bladen in Nederland ontstonden zelfs uitwisselingsabonnementen en afspraken over het delen van artikelen. Vooral op genealogisch gebied en geschiedenis van de mediene in Nederland, maar ook over actuele onderwerpen bereiken onze lezers in Israël nu artikelen waar zij anders geen weet van zouden hebben. En omgekeerd.

Wij doen ons werk gratis, net als de bestuurders en vrijwilligers van de afdelingen van de IOH. Graag krijgen wij respons op wat we doen in de vorm van zowel kritiek als complimenten. Het hoofdbestuur kan dat natuurlijk ook doen, maar uiteindelijk is de redactie autonoom in haar beslissingen.

Met het huidige hoofdbestuur is het prettig samenwerken en we hopen, dat dat ook bij het aantreden van een nieuw hoofdbestuur in mei van het komende jaar 2022 het geval zal blijven. Zonder die steun enerzijds en vrijheid anderzijds zijn wij nergens! Er lijkt ons niets te ontbreken, maar wat we heel graag zouden willen zien zijn kandidaten om de redactie te komen versterken. Losse schrijvers zijn natuurlijk ook welkom, maar jonge mensen en zelfs jonge pensionairs, die op vaste basis bijdragen kunnen verzorgen over jonge onderwerpen en ook nog wat hand- en spandiensten kunnen aanbieden op het meer redactionele, technische en organisatorische gebied zijn nodig om de toekomst van de Aleh te verzekeren. Laat van je horen via kantoor of via ons vaste mailadres: alehiogh@gmail.com. We bekijken dan samen of het past en dragen je voor aan de Algemene Vergadering om het te bezegelen.

Chag sameach en een goede gezondheid toegewenst!

De redactie

DE VERSCHIJNINGSDATA VAN ALEH IN 2021/2

Komende nummers in het jaar 2022	Wanneer is de laatste dag om kopij in te leveren?	Wanneer verschijnt de nieuwe ALEH?
80/1 Pesachnummer	15 februari	10 april
80/2 Zomernummer	15 mei	1 juli
80/3 Rosj Hasjananummer	15 juli	15 september
80/4 Chanoekanummer	01 november	15 december

UIT KANTOOR GEKLAPT

Het Hoofdbestuur heeft besloten om de contributie voor het nieuwe kalenderjaar gelijk te houden met het bedrag van de laatste jaren. Dat is NIS 250 voor snelle betalers tot 1 april 2022, daarna bedraagt de contributie NIS 275.

We verzoeken u om deze bijdrage – als het kan – reeds vóór het begin van het jaar 2022 telefonisch per credit card te betalen, via ons kantoor: 03-5625611 of per bankoverschrijving (met vermelding van uw naam) naar Irgun Olei Holland, bank Mizrahi-Tefachot, rekeningnummer 20-494-237069.

Al enkele jaren worden contributief formulieren niet meer met ALEH meegestuurd. Uw adresgegevens zijn bij de IOH bekend en mocht daarin iets veranderen, laat ons dat dan op kantoor weten: 03-5625611 of ioh@netvision.net.il

We streven er naar om de Algemene Ledenvergadering vroeg in 2022, wellicht al eind mei, te houden. Er zal dan een nieuw Hoofdbestuur worden gekozen.

Heeft u tijd en interesse en wilt u zich op wat voor manier dan ook inzetten voor de IOH en de Nederlandse gemeenschap in Israël? Neem dan contact op met een Hoofdbestuurslid of afdelingsbestuurder of bel ons gewoon even op kantoor. Alle contactgegevens vindt u op de laatste pagina van deze Aleh: de IOH Contact Pagina.

De IOH is er voor u!

Ik wens u een goed en gezond 2022 toe.

Chris Bonfeel

VARIATIES

Wat denkt u van 'omikron variant'?
Steekt u de kop wanhopig in het zand?
Vandaag naar eeuwenoude trant
Is Chanoeka weer in het land
Soefganiot, eet ze wel met verstand

Wij blijven op de oliebol gebrand
Aan 't eind van de decembermaand voorhand
Voor knapperigheid zijn we garant
En tegen ieders komst bestand
Als u belandt per toeval deze kant

De gang van zaken in dit land
Bezorgt me moeite van mijn kant
Een kwijnend-losse band
Neemt soms de overhand
Hoewel de wereld staat in brand...

Chanoeka sameach,
Tsvi Bar Rav

MEDEDELING AV 2022 - VERKIEZINGEN

Tijdens deze AV, waarvan de datum nog wordt vastgesteld, zal een nieuw Hoofdbestuur worden gekozen voor een periode van twee jaar.

Het Hoofdbestuur van de IOH bestaat uit onafhankelijke leden (waaronder de voorzitter van de IOH) en vertegenwoordigers vanuit de afdelingen van de IOH.

Het Huishoudelijk Reglement van onze organisatie zegt het volgende over verkiezingen van het Hoofdbestuur (alleen relevante paragrafen zijn hier aangehaald):

Par. 3.3.

Ieder lid is gerechtigd zich kandidaat te stellen voor de functie van voorzitter of lid van het Hoofdbestuur.

Par.4.

Zijn/haar kandidatuur moet uiterlijk 28 dagen voor de AV worden ingediend bij het secretariaat van de vereniging, voorzien van 20 handtekeningen van leden van de vereniging.

Par. 3.5.(a)

Kandidaten voor voorzitter en leden van het Hoofdbestuur die geen afgevaardigden zijn van de afdelingen worden aan de AV voorgesteld door leden van de vereniging.

Par. 3.5. (b)

De kandidaat voor een lid van het Hoofdbestuur die afgevaardigde is van een afdeling wordt aan de AV voorgesteld door de betreffende afdeling.

Par. 3.8. (a)

De voorzitter van de vereniging wordt gekozen met een meerderheid van tenminste 50% van de stemmen van de leden aanwezig bij de stemming op de AV.

Par. 4.1.

De leden van de afdelingsbesturen, de kandidaat-afgevaardigde voor het Hoofdbestuur namens een afdeling en de kandidaat-plaatsvervanger voor de afgevaardigde, worden eens in de twee jaar door de leden van de afdeling gekozen gedurende de huishoudelijke vergadering van die afdeling. [...]

Par. 4.2.

Leden van de afdeling kunnen zich kandidaat stellen voor het bestuur van de afdeling. De kandidaatstellingen dienen te zijn voorzien van 10 handtekeningen van de leden van de afdeling en ten minste drie weken voor de aanvang van de huishoudelijke vergadering bij het secretariaat van de afdeling te zijn ingediend.

Zie de link voor de volledige versie van het Huishoudelijk reglement: https://5de03a2d-0b02-411d-a83e-059149d6060b.filesusr.com/ugd/98a859_f243c8ce834643938fec1908fa842729.pdf

door Chaya Brasz

TUSSEN CHANOEKIA EN AMANDELBOOM

**De Moria-plant in
Neot Kedumim**

Elke dag gaat de zon op en we denken er bijna nooit over na, zo vanzelfsprekend is het. Maar wat hebben de eerste mensen op aarde gedacht, toen ze zich na een heerlijke zomer realiseerden dat de dagen steeds korter werden? Vreesden ze op weg te zijn naar volledige duisternis? Zou de zon daarna dan ooit nog opkomen? Was de aarde geschapen om in duisternis te sterven? Want zonder zon zou er immers geen eten meer kunnen groeien voor mens en dier. Het moet beangstigend zijn geweest, tot ze merkten dat de dagen weer langer werden. En daarna raakten ze eraan gewend dat dat ieder jaar zo ging, net zoals iedere dag de zon weer opkwam. Verklaren konden ze het niet, maar het erop kunnen rekenen vertaalden ze in vertrouwen op hun goden of op die ene Eeuwige.

Met vuren en midwinterfeesten maakten ze de donkere dagen dragelijk en gezellig. De grote kerstbomen en tegenwoordig ook steeds meer reusachtige chanoekiot, die publieke plaatsen in de hele westerse wereld verlichten, herinneren hieraan. De gewoonten van toen zijn gebleven, zij het bijna onherkenbaar aangepast. Dat de kerstboom een heidense oorsprong heeft wordt al vele jaren verondersteld. Met christendom had die boom niets te maken al is hij er later door geadopteerd, letterlijk als een 'gekerstende' boom. Voor ons heeft de chanoekia een duidelijke oorsprong als herinnering aan de menora die in de Tempel stond en twee keer is omschreven in

Sjemot (25:31-40 en 37:17-24). Die menora had zeven armen, waarvan er een de sjammasj was. Deze menora hoor je niet na te maken, tenzij je het aantal armen en dus het aantal lichtjes varieert naar vijf of negen of zelfs elf. De negenarmige is de chanoekia, ter herinnering aan de overwinning van de Makkabeeën op de Griekse beschaving en het wonder van het kannetje met olie voor een enkele dag, dat acht dagen bleef branden.

De 'knoppen' onder de uitgebloeide amandelbloesem. Hierin groeien de amandelen

Toch zijn er wel mensen op zoek gegaan naar een nog oudere oer-oorsprong van de chanoekia, vergelijkbaar met de gekerstende boom te vinden in de plantenwereld van het land Israël. De omschrijving van de menorah in Tanach staat niet los van elementen uit de natuur en lijkt wel een beetje op een stam met takken. Sterker nog, aan het einde van de armen moesten volgens de omschrijving bloemkelken in de vorm van amandelbloesem, knoppen en bloemen worden aangebracht en ook verder knoppen op diverse plaatsen.

Plantkundigen, vooral het echtpaar dr. Ephraim en Channah Hare'uvani, verbonden de Marva met de menorah en dus ook met de chanoekia.* Marva is eigenlijk een Syrisch woord voor wat zij de 'Israëlitische Moria' noemden (in het Latijn de *Salvia palaestina*). Het is een plant met een stevige vierkantige, onderaan verhoutende stengel en naar boven toe steeds op dezelfde hoogte recht

Oplichtende, bloeiende amandelboom in Israëlitisch winterlandschap

* Veel over dit onderwerp vond ik in מאת נגע הראובני ישראל, במורשת ישראל, טבע ונוף במורשת ישראל, een uitgave van Neot Kedumim uit 1979.

tegenover elkaar staande vertakkingen. Als de armen van de menorah. Ik heb hem ooit veelvuldig zien staan op Givat Hamenora, de Menoraheuvel in de Neot Kedumim, niet ver van Modi'in, maar hij is (hopelijk nog) in het hele land te vinden. Hij doet echt onmiddellijk denken aan een menorah. De blaadjes schijnen overigens lekker te zijn in de thee, maar inmiddels is het een beschermde plant en verboden om ervan te plukken.

Het is traditie in Israël – en dat was vooral zo in de beginjaren van de staat – om verbindingen te leggen tussen onze Joodse cultuur en de lokale plantenwereld, de geografie van het land en de archeologische vondsten. Of de in Tanach genoemde maker van de menorah Betsalel

Ben Oeri nou die plant zo mooi vond dat hij hem namaakte in de vorm van een kandelaar of dat er al een op die plant gebaseerde oervorm van de menorah bestond, die in de donkere winterdagen werd aangestoken zullen we nooit weten. Oudere afbeeldingen van de menorah dan de onze uit de tempel zijn er nooit gevonden en het blijft een feit dat de menorah in Sjemot staat omschreven zonder enige referentie naar die Moria-plant maar gewoon als opdracht van God aan Moshe om hem volgens die omschrijving te (laten) maken.

De Re'uvani's hadden een bijzondere theorie over de genoemde 'knoppen' aan de menorah. Ook rabbijnen hebben daarover gediscussieerd, want ondanks het woord משוקד waren ze er niet van overtuigd dat met die knoppen echt de onder de kelk van de amandelbloesem opzwellende vruchten, de amandelen, werden bedoeld. Volgens de Re'uvani's zouden dat de kleine appeltjes kunnen zijn van een Kretenzische Moria (*Salvia pommifera* of ook wel *Salvia cretica frutescens* in het Latijn), maar die kwam veel minder in onze streken voor en dus houden we het maar – met Maimonides – bij de onder de bloesem opzwellende knoppen van de amandelboom.

Het is bovendien zo mooi hoe dat aansluit bij de 'skedia porachat', de bloeiende amandelboom van het volgende feest en dat is Toe Besjwat, dat dit Joodse jaar al begint op de avond van 16 januari. De witte pracht van de amandelboom, ook wel 'haastboom' genoemd vanwege de haast waarmee hij nog in de winter als eerste boom begint te bloeien, geeft bijna net zo veel licht en vreugde als de vlammetjes van de chanoekia. Vooral als de zon er op schijnt is dat oplichten van de amandelboom bijna verblindend en we blijven hem vanwege die schoonheid enthousiast fotograferen, ieder jaar weer.

PERSONALIA

Overleden

Dhr. Peter Yoel Bugel, Mitzpe Ramon

Mw. Lenny van Dam, Ashkelon

Prof. Maya (Marjorie) Hertz-Frankenhuis, Herzliya

Dr. Martijn Jakobs, Jeruzalem

Dhr. Moshe Katznelson, Kiryat Tivon

Mw. Gila Lien Kidar-Levie, Haifa

Prof. Shmuel Sol Kimel, Haifa

Dhr. Benjamin Lehrman, Moshav Ilania

Mw. Ruth Masuri-Cohen, Herzliya

Mw. Bela Menko-van Praagh, Herzliya

Mw. Jutta Rosen, Haifa

Dhr. Raphael (Raffie) Stiel, Herzliya

Prof. emeritus Shimon Vega, Rehovot

Mw. Chawa Zander, Haifa

יהי זכרם ברוך

Geboren

Achterkleinzoon voor David
en Koosje Ben Praz (de Vries)

Achterkleinzoon voor Harriet
en David Eisenmann

Achterkleinzoon voor Dini
Goldschmidt

Achterkleindochter voor
Froukje en Barend Noot

Achterkleindochter voor
Avraham (Albert) de Vries

Achterkleinzoon voor Judith
Weijel

מזל טוב והרבה נחת!

Oliem

Michelle Bachrach

Menucha Dorrestein

Rabbijn Raph Evers

Mitzi Farkas-van Gelder

Rivka Hellendall

Jeannette Huijzer

Beatriz Katz

ברוכים הבאים!

100 100 100 100

Ini Lederer

מזל טוב

DOCOSTORY LTD

Uw verhaal is een BOEK WAARD

Wij zijn gespecialiseerd in het **documenteren**
en **schrijven** van **biografieën**, **in het Ivvrit**,
Nederlands en Engels. Laat uw levensverhaal
vereeuwigen door een professioneel team.

Miriam Dubi Gazan, geschiedschrijver

TEL: 972-9-741 94 71 • FAX: 972-9-746 48 67

MOBIEL: 054-7400068

miriamdubi@bezeqint.net • www.docostory.com

JERUZALEM ► TIOEL WAS HOOGTEPUNT

Rosj Chodesj Kislew, Chanoeka staat al weer voor de deur. De afgelopen maand hebben we niet stilgezeten. Eerst hadden we na de Chagiem onze maandelijkse koffiemiddag in café Piccolino, buiten op het terras. Moshe Mordechai

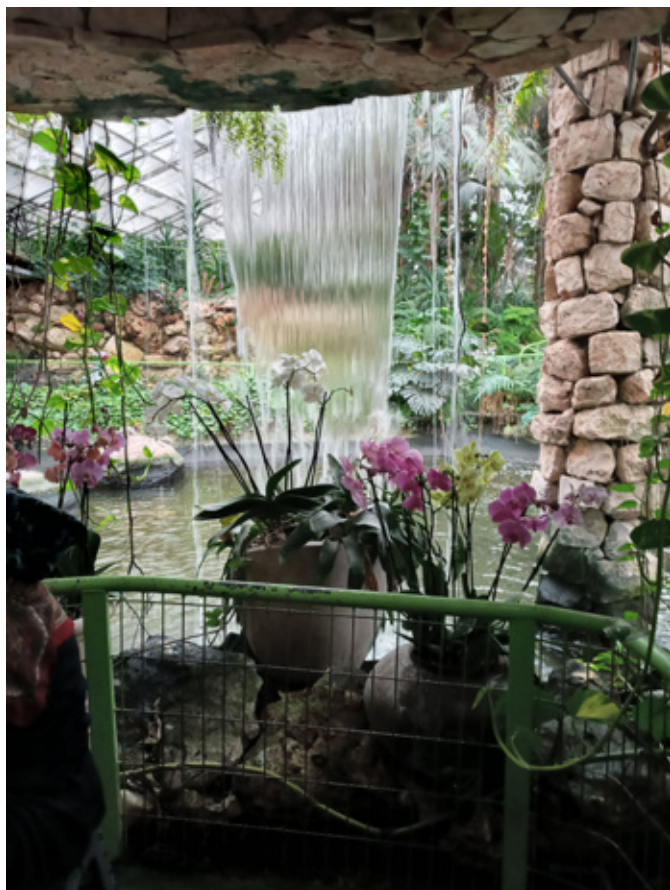
van Zuiden vertelde ons het een en ander over de plaats van de vrouw in Tanach. Vervolgens stelde ons nieuw aangeleden bestuurslid Daniël Cracau zich aan onze leden voor, hij komt in de plaats van Hannah Friedman z.l. We zijn blij dat er steeds weer nieuwe bestuursleden bereid zijn voor onze vereniging te werken.

Het hoogtepunt van de afgelopen maand was onze herfst-tioel op 1 november. Voorzitter Marion Levkovits had alles voortreffelijk geregeld met Amnon Lavi, onze reisleider en

organisator waar we al jaren mee samenwerken. Om acht uur 's ochtends vertrokken we vanaf het Israel Museum via Modi'in, waar Amnon zich bij ons voegde, naar Rosh Ha'ayin. Eens een klein plaatsje, maar nu een moderne stad waar enorm gebouwd wordt. Het is een trekpleister vanwege de centrale ligging dicht bij Tel Aviv en de Sjfela, de kustvlakte. Wij dronken buiten op een mooi plein heerlijke koffie met lekker gebak bij Roladin.

Vandaar reden we naar park Utopia in kibboets Bachan Besharon, in de buurt van Hadera. Dit prachtig aangelegde park heeft een weelde aan exotische bloemen en planten in een omgeving van watervallen en mooie terrassen. We kregen een uitleg over de orchideeën die er worden gekweekt en over 'vleesetende' planten. Deze planten vangen insecten (zelfs grotere) in hun kelken met kleine tandjes, zoals een vangnet. Die klappen dicht zodra een insect erin vliegt, of ze vangen ze met hun bladeren, die kleverig zijn en zo hun prooi vasthouden.

Het was tijd voor de lunch. Op naar Kfar Haro'eh, naar het melkkost-restaurant Haro'eh Bekaffee dat bekend staat om het zowel smakvolle als esthetisch geserveerde

Nechama Stern in park Utopia

eten. Hoeveel schotels er werden opgediend en telkens weer aangevuld hebben we niet geteld, maar het waren massa's. Tot slot laten we hier Rebecca Bitterman, een van de deelnemers, aan het woord.

De volgende en laatste stop was het Jemenitische museum in Netanya. Het laatste deel van onze dagtocht was namelijk een bezoek aan het museum over de Alia van de Jemenitische Joden en hun bijdrage aan de opbouw van Israël. Het is een 'huiskamer-museum' op de vierde verdieping van een woonhuis in het centrum van Netanya. Zo'n huiskamer-museum heeft zijn eigen charme en we werden rondgeleid op een heel persoonlijke manier met veel enthousiasme door de conservatrice, zelf van Jemenitische afkomst. Het is weliswaar geen Israel Museum, maar je kan hier de objecten van heel dicht bij bekijken en je steekt er toch altijd iets van op. Er werd ergens een minyan voor mincha ontdekt en toen naar huis.

De plannen voor de komende maanden zijn o.a. de Cleveringalezing op 24 november per 'zoom', georganiseerd door het Hoofdbestuur en de Nederlandse ambassade voor alle IOH-leden; Op 1 december volgt onze Chanoekaviering met André Boers en Rob Coopman met een speciaal muzikaal programma; Een lezing van oud-hoofdkrijgsmacht rabbijn Jochanan Boosman krijgen we te horen op 12 december; De jaarlijkse Jad Davids

Bazar in Beth Juliana is helaas alleen voor de bewoners – vanwege de corona-maatregelen een zogenaamde Bazarona – en in plaats daarvan houden wij dan in Jeruzalem een koffiemiddag!

Dini Goldschmidt

* De bloemenfoto's zijn gemaakt door Dick Marcus, de andere door Marion Levkovits

HET ZUIDEN ► DOORBRAAK NAAR JONG!

Op woensdag 1 december konden we eindelijk weer eens de leden van de Irgoen in het zuiden van het land uitnodigen voor een gezellige Chanoeka-avond bij ons thuis in Omer.

We begonnen met het aansteken van de Chanoekiot en daarna waren er allerlei lekkerrijzen zoals soefganiot, broodjes met tonijn en een lekkere cake van Ruth.

Na de heerlijke warme wijn van David, vertelden Saskia en David over hun belevenissen – nog net voor de coronacrisis – in Kerala, Zuid-India. De lezing ging samen met een film en dus was het fantastisch om zo kleurrijk een bijzonder deel van India te kunnen bekijken.

Na de film konden we sjoelbakken, wat vooral de kinderen fijn vonden, weer van wat lekkers genieten en wat gezellig met elkaar praten.

We zijn maar een kleine groep maar toch waren we met z'n zestienen, kinderen meegeteld. Men heeft de moeite genomen om te komen, Claartje moest 300 kilometer rijden van en terug naar Sapir in de Arawa en Ya'akov kwam uit Mitzpe Ramon.

Zoals we besloten hebben in het HB van de IOH, moesten de regels van het groene paspoort gehandhaafd worden, wat ergens jammer was, want zo konden verscheidene leden niet meedoen aan deze gezellige avond.

Malka Shamir-de Leeuw

CHANOEKAWENS 2021

*Na 't verstrijken, zoals we al zagen
Van Corona's bewogenste dagen
Vraag ik: is dit de tijd
Dat we hiervan bevrijd
Strepen zetten gaan onder die plagen?*

*Hoe het zij, in het komende jaar
Komen denklijk we weer bij elkaar
Blijven vol goede moed
't Gaat dan hopelijk goed
In gezelligheid, nou, reken maar!*

*Chag sameach,
Tsvi Bar Rav*

BETH JULIANA ► BAZARONA

בית יוליאנה
Beth Juliana

Alles went, zelfs corona. Ik hoop niet voor nog heel lang, maar we hebben ondertussen ons leven helemaal aangepast aan de regels die de corona ons oplegt. Zelfs zo goed, dat we in Beth Juliana bijna alles weer doen zoals vóór het corona-tijdperk. Natuurlijk dragen we allemaal nog maskers en staan overal alcohol-gel-flessen voor het schoonhouden van handen, maar het is een deel van ons leven geworden. Het is zoals het is en we maken er elke dag weer iets moois van.

Op initiatief van bewoonster Betty Kluska rijdt onze minibus nu twee keer per week naar het zwembad. Betty heeft ervoor gezorgd dat er een speciale 'Beth Juliana-prijs' wordt gehanteerd en zo is het zwemmen extra attractief geworden. Voor onze zwemliefhebbers is dat natuurlijk geweldig goed nieuws.

Deze zomer hebben we o.a. kunnen genieten van een modeshow waar onze eigen bewoonsters als mannequins optraden. Voorgaande jaren deden we dat in de winter, maar omdat de zomer hier nogal lang duurt, is het de moeite waard om ook zomerkleding te laten zien.

Praktisch de hele maand september waren er de Chagiem, onze feestdagen. Feestelijke maaltijden, passende decoratie en een hele mooie grote soeka hebben bijgedragen aan de gezellige sfeer. Af en toe wist ik niet meer precies of het Chag was, Sjabbat of welke dag van de week, maar dat mocht de pret niet drukken! Uiteindelijk kon ik het allemaal nog een beetje bijhouden met behulp van onze nieuwe Beth Juliana-kalender (die de bewoners elk jaar weer van ons krijgen).

Aan de muren bij de grote zaal pronkten weer de kunstwerken van Liz Dolev, opnieuw heel indrukwekkend! Overigens is Liz niet de enige onder ons die heel creatief is. Onze handwerk-begeleidster Anita heeft een tentoonstelling van papierkunst in Beth Juliana geopend. Het is adembenemend mooi, onvoorstelbaar hoeveel tijd en geduld dit heeft gekost. Binnenkort komt er ook een poppententoonstelling. De poppen zijn gemaakt door de bewoonsters onder begeleiding van ons aller Liz Dolev.

Woensdag 13 oktober gingen we met onze nieuwe minibus naar het Design Museum in Holon om daar de tentoonstelling 'The Ball' te bezoeken. We wisten niet wat

we konden verwachten, maar iedereen was het erover eens dat het fantastisch mooi was. We waren het er ook over eens dat kleding, die gewoon lekker zit, ook zijn charme heeft.

Sinds enkele maanden hebben we eens in de twee weken een hele leuke activiteit, die 'Brain Time' heet: iedereen is welkom om denkspelletjes te komen spelen. De spelletjes zijn bedoeld om onze hersenen te trainen en niet taalgebonden (iedereen kan dus meedoen). Aan het nog altijd groeiende aantal deelnemers te zien, is dit een groot succes.

Ondertussen zijn we ons aan het voorbereiden voor de Bazarona, onze jaarlijkse bazar, in de schaduw van de corona. Vorig jaar hebben we deze Bazarona voor het eerst georganiseerd en die was toen alleen toegankelijk

voor onze eigen bewoners en staf. We konden helaas geen gasten uitnodigen, maar desondanks werd het een groot succes. Dit jaar, tijdens de organisatie, konden we nog niet overzien wat de corona-beperkingen zouden zijn en daarom kozen we dit jaar opnieuw voor een Bazarona zonder gasten. Volgend jaar hopen we u echter weer gewoon te kunnen uitnodigen en u dan allen te zien! Wel kunt u speculaasjes bestellen bij de desk (09-9704646) en deze komen afhalen. De opbrengst gaat naar Jad Davids.

Tegen de tijd dat u deze Aleh leest, zal het buiten wat kouder en misschien ook wat natter zijn... Ik wens u dan namens ons allen in Beth Juliana een lekker kopje warme thee met een van onze speculaasjes toe. En natuurlijk Chanoeka sameach!

Ita Vos

Shoshanna Lehrer - modeshow

Miriam Oren - modeshow

BETH JOLES ► VEEL HERINNERING

De lege stoel naast mij en de computer voert mijn gedachten natuurlijk naar Gila Kidar z.l., mijn partner voor het verslag over het leven in Beth Joles. We hebben deze taak overgenomen van Ini Lederer die het jarenlang heeft gedaan. Gila, was haar hele leven lang zeer betrokken bij haar omgeving, zo ook in Beth Joles.

Velen vanuit de Nederlandse kehilla kenden haar persoonlijk; ze was altijd actief met vrijwilligerswerk, onder andere voor de Irgoen Oleh Holland, Jad Davids en Maror. De laatste jaren probeerde zij ondanks haar slechte gezondheid toch te genieten van wat mogelijk was met hulp van haar 'sense of humor' en haar wilskracht.

De Joodse traditie was voor haar belangrijk, bijvoorbeeld de sfeer rondom vrijdagavond, kiddoesj en ברכת המזון alsmede de Joodse symbolen tijdens de Hoge Feestdagen. Dat bracht haar bijvoorbeeld op het idee een mooie פרוכת te borduren voor de Aron Hakodesj.

Tot ieders vreugde heeft ze haar biografie op tijd afgekregen, kort geleden is het boek gepubliceerd. Wie meer over haar leven wil lezen; 'Wait! I'm coming' is de naam van het boek. We zullen haar missen יהי זכרה ברוך .

Het leven gaat door en zo ook wij! Dezer dagen ontvingen de bewoners de 250ste uitgave van 'De Windhoek', het blad van Beth Joles. Een mooie en feestelijke uitgave, de redactie heeft met gezamenlijke inspanning het materiaal bijeengegaaard voor deze editie. De eerste krant werd door redacteur Eric Sanders gepubliceerd in 1984, dat is zevenendertig jaar geleden.

Bijzonder treffend is de inleiding die toen geschreven is door Margalit Milner, de toenmalige voorzitter van het directorion. Haar woorden over het idee van de krant waren 'geen loftuitingen voor het huis, bestuur of directie'. Belangrijk was de poging om meer contact tussen de bewoners onderling en tussen de bewoners en de leiding te scheppen.

De artikelen verschenen in twee talen, Nederlands en Duits; de talen zijn veranderd maar het oorspronkelijke idee is nog steeds passend voor het ontwerp en de geest van een krant die tot de huidige dag eigen zienswijze en standpunten heeft bewaard. De Windhoek weerspiegelt het leven in huis en biedt kennismaking met nieuwe bewoners en personeel, geïnterviewd door bewoners.

Veel werd in de laatste Windhoek geschreven in memoriam onze geliefde oud-directrice Betty Rosler en Herbert Serphos, de diplomaat en welbekende gentleman.

De coronabesmettingen zijn verminderd zodat onze activiteiten weer gewoon doorgaan, zoals lezingen, cursussen etc. De feestdagen verliepen gezellig, de traditionele dienst werd door Gideon Millul en Suzi Loewenheim gehouden.

We kunnen gelukkig weer buitenshuis genieten van concerten, toneel, tieliem en musea.

Over genieten gesproken: eind november viert onze Ini Lederer haar honderdste verjaardag, Ini is geen bewoonster van Beth Joles, maar ze is toch door de jaren heen een integraal deel van het huis geworden. Haar vrijwilligerswerk jarenlang in Beth Joles onder andere als 'hoffotograaf' gaf haar deze status. Wij willen Ini bedanken en hartelijk feliciteren met haar ronde verjaardag, en haar het allerbeste wensen voor de toekomst!

De bewoners van Beth Joles wensen u allen een gezonde en gezellige Chanoeka toe.

Tot ziens in de volgende Aleh!

Judith Millul

INI LEDERER WERD HONDERD JAAR EN KREEG EEN LINTJE

AMBASSADEUR HANS DOCTER SPRAK HAAR TOE:

Als ik al uw verdiensten zou moeten opsommen, dan ben ik niet zo maar klaar. Ondanks het feit dat u kort geleden honderd jaar bent geworden, bent u elke dag nog bezig om het leven van anderen te veraangemen. Dit is iets wat vanaf jonge leeftijd al in u zat.

U groeide op in Zutphen. Uw vader en uzelf hebben tijdens de Tweede Wereldoorlog met gevaar voor eigen leven mensenlevens gered door de Joodse gemeenschap te voorzien van vervalste persoonsbewijzen en distributiekaarten. Daarnaast heeft u onderduikers uit Amsterdam geholpen naar veiligere adressen in het zuiden van Nederland. Uw heldhaftige daden en die van uw familie vormen het begin en het fundament van een levenslange inzet bij het helpen van diegenen die hulp behoeften.

Na het einde van de Tweede Wereldoorlog rondde u de studie af tot maatschappelijk werker en begon u uw lange carrière in dit vak. In 1947 besloot u te emigreren naar Israël. Nadat u amper was gesetteld in Israël brak de onafhankelijkheidsoorlog uit en werd u hulpverpleegster. Ook na deze oorlog bleek hoe veerkrachtig u bent door het leven weer snel op te pakken na tragedie.

In 1956 aanvaardde u uw eerste bestuursfunctie bij de IOH voor de afdeling Haifa en het Noorden. Dat is dit jaar dus precies vijftig jaar geleden. Zo'n lange staat van dienst komt nauwelijks voor en is zeer bijzonder. Bijzonder is ook hoe bij u in het verloop van uw carrière de hulpbehoevenden uit de samenleving altijd in het middelpunt stonden. Zo werkte u als leidinggevende in een doorgangskamp voor nieuwe emigranten, werkte u bij Migdal Or, een revalidatiecentrum voor blinden en slechthoorden, en werkte u voor het ministerie van Welzijn in de sector reclassering voor het noorden van Israël.

Ini Lederer, hoffotograaf van Beth Joles

En dan komt er een periode dat u met welverdiende pensioen kunt gaan. Sommige mensen kijken uit naar hun pensionering, zodat ze het wat rustiger aan kunnen doen. Bij u lijkt het bijna andersom.

Sinds u in 1987 met pensioen ging heeft u zich zeer gedreven ingezet voor verschillende vrijwilligersorganisaties. U bezoekt als vrijwilliger bij Elah tweemaal per week Holocaust-overlevenden en bent u in staat deze mensen een hart onder de riem te steken en op te beuren. U luistert, leeft mee en toont begrip. Dit getuigt van een groot hart. Daarnaast was u altijd actief in de Nederlandse gemeenschap. U werkte ook als rapporteur voor het NIK kantoor in Jeruzalem waar u sociale rapportages maakte voor oorlogsoverlevenden.

Daarnaast bent u een graag geziene gast in Beth Joles. De bewoners en de Beth Joles staf hebben u omgetoverd tot de 'huisfotograaf'. U stelt elk jaar een mooi album samen dat van grote waarde is voor de bewoners Beth Joles. Het zijn juist deze dingen die de mensen in deze tijd van onzekerheid doen opleven.

De COVID pandemie heeft een grote impact gehad op ons leven, en voor velen is dat nog steeds het geval. De pandemie heeft maar weer aangetoond hoe kwetsbaar we als mens kunnen zijn. Maar daar tegenover heeft het ons ook getoond hoe weerbaar een mens kan zijn. Weerbaar, omdat we hebben laten zien hoe we elkaar op zoveel goede manieren kunnen helpen, als we maar samen onze krachten bundelen. En u weet als geen ander uw krachten te bundelen. U heeft sommige taken als vrijwilliger (tijdelijk) moeten staken vanwege de pandemie, maar u bent creatief genoeg om op andere manieren mensen te bereiken. U schrijft wekelijks een rijm of een gedicht op facebook zowel over maatschappelijke thema's, actualiteiten alsook over uzelf en u heeft een trouwe groep met volgers die met smart wachten op uw wekelijkse update.

Ini Lederer stelde tot begin 2020 jaarboeken samen met foto's van de evenementen in Beth Joles. Ook van het eerste bezoek van de toen nieuwe ambassadeur Hans Docter. Alle boeken staan in de boekenkast van Beth Joles in de salon.

Wat ook niet onopgemerkt mag blijven is dat u naast vele jaren vrijwilligerswerk ook vele jaren rij-ervaring heeft. Het feit dat u op uw honderdste verjaardag nog naar uw familie in Jeruzalem rijdt getuigt van een grote mate van zelfstandigheid en is bewonderenswaardig.

Ik wens u nog vele gelukkige gezonde jaren met al uw dierbaren om u heen.

Het is mij een groot genoegen en een voorrecht om u te mogen mededelen dat het Zijne Majesteit de Koning heeft behaagd u te benoemen tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

Jad Davids יד דוידס
The Joseph Zvi Davids Welfare Fund Ltd.

CHANUKAHDAGEN BETEKENT OOK DAT DE WINTER NADERT

Reden voor Jad Davids om diegenen, die onze steun maandelijks nodig hebben te helpen met een extra bijdrage, zodat ook zij kunnen genieten van warme, aangename winterdagen.

Denkt u daar even aan, als u דמי חנוכה verdeelt? U weet de giften aan Jad Davids zijn fiscaal aftrekbaar en misschien is Chanukah de juiste gelegenheid ons te steunen, want wonderen gebeuren niet in Jad Davids, wij zijn van uw giften afhankelijk!

Bij voorbaat dank.

Jad Davids blijft per zoom vergaderen en wij doen onze uiterste best zoveel mogelijk hulp te bieden, daar waar nodig.

Jad Davids wenst u allen chag Chanuka sameach en warme gezellige dagen.

Bestuur Jad Davids

Oorkonden:

3 Gouden oorkonden:

Ini Lederer 1 uit dank voor haar prozaische kunst

Ini Lederer 2 tgv bijzondere verjaardag

Voor oorkonden van Jad Davids kunt u zich wenden tot: 054-7600043, bij geen gehoor graag een bericht achterlaten.

Bankrekening Jad Davids: 215200/95, Bank Leumi Ra'anana, snif 942.

Graag met vermelding van naam en adres (voor de kwitantie).

Jad Davids יד דוידס
The Joseph Zvi Davids Welfare Fund Ltd.

UW GELD DIENT EEN GOED DOEL!

Voor speciale gelegenheden

Oorkonden	vanaf 100 NIS
Zilveren	vanaf 500 NIS
Gouden	vanaf 1,000 NIS

Wekelijks zijn we te vinden in Beth Juliana met:

Een grote collectie artikelen, zoals sieraden, cadeautjes voor de kleinkinderen enzovoort. Aantrekkelijke prijzen te kust en te keur. De opbrengst gaat naar Jad Davids.

Vele kleintjes maken één grote... en u verblijdt de ontvanger.

ACROSTICHON, LETTERDICHT EN NAAMDICHT

door Chawa Dinner

Veel onderdelen van de middeleeuwse en latere liturgie die – meestal op Sjabbat en feestdagen – nog steeds gezongen worden, hebben de vorm van een acrostichon: een gedicht met bepaalde letters aan het begin van elke regel, die met elkaar een naam vormen.

Het acrostichon was en is wereldwijd bekend, bij de volkeren en bij het volk Israël, door de eeuwen heen tot in onze dagen. Soms gaan de letters van T tot A, dus

omgekeerd, en soms is de lettervolgorde zo ingewikkeld dat het wel een cryptogram lijkt.

Deze kunst van dichten was al bekend in de dagen van de Tanach. Sommige 'mizmoriem' (psalmen), zijn een acrostichon van het Hebreeuwse alfabet. Mizmor 119 heeft elke letter van het alfabet zelfs acht keer! Dit maakt deze mizmor het hoofdstuk met de meeste verzen in de Tanach (22 maal 8). Daarbij is een deel van hoofdstuk 31,

*Gebed van den wel-edelen Heer L. A. LEVISON.
Voorzanger dezer Gemeente.*

Koning aller koningen, Magt loven alle magten!
Usneeken wij ootmoedig, ondersteun onze krachten.
In 't brengen van offers, Uwen grooten naam ter eer:
Liefde U te aanbidden, stelde ons heden in staat.
Een Heiligdom te stichten, U gewijd, onze Toeverlaat!
Neem alzoo dit offer aan, in welgevallen, o Heer!
Bescherm toch, bidden we U, al deez' **Gemeentenaren**,
Uw' bijstand verleen ook, wil hen voor rampen sparen;
Roem, eer en dank zij 't deel van het werkzaam **Kerkbeheer**,
Gebied ook, Hemelheer! Uw heil, geluk en zegen,
Lang leev' ons geliefde **Vorst**, voorspoed op Zijne wegen.
Aan **Gewestelijk** Bestuur, het **Stedelijk** evenzeer;
Laat hen een' reeks van jaren, tot welzijn der maatschappij.
Eer en welstand genieten, onder hun vriendenrij:
Voor zeden en beschaving, verlichting al meer en meer.
Ieder die er heeft gebracht offers tot dit Heiligdom,
Schenk hem geluk en zegen, welzijn en voorspoed alom:
Ons gebed verhoor, o God! neem juichtoon en lofzang aan.
Nog laat deez' gewijde plaats een reeks van eeuwen bestaan.

שיר מאת כ"ה ליב לעפיסאן. שי"ן ושו"ב דק"ק קוילענבארג.
 כן ולנו ישמע. עלינו יחון, ימלא משאלותינו.
 ו מעשה ידנו, יכון עלינו, ורחש שפתינו.
 י רצה בקרבן, עולה וזבח, תורה ושלמים,
 ל בנות בית, לשוכן שתקים, נדב לבנו.
 ע ונה בצד, החיוק ידנו, הרחיב צעדינו.
 ג דיבי קהלנו, בני בריתנו, סגלה מעמיה.
 ב רכה הובאו, לנלאכת הקדש, בית תפארתינו.
 א יש ואשה, בחור ושיש, בני מושבותינו.
 ר אשי העדה, גדלו והצליחו, לבית עולמים.
 ג מלבנו, רוזני ארצנו, ושרי עירנו.
 ל בגין הקדש, החיוק ידם, האירו עינינו.
 י שלם שכרם, בעד ספעלם, משוכן מרומים.
 ב רכות ישגו, מראש משביר, עמרת ראשנו.
 ל עמרת צבי, לגם בהרים, יהיו בתוכנו.
 ע זון וגבור, יאריך ימיהם, ושנותיהם בנעמים.
 פ ניו ישא, קכל העוזרים, לבגין מקדשנו.
 י קבל היום, תפלת עבדיו, למלא ידנו.
 ס עד ורחה, שלום וברכה, ימצאו שלמים.
 א מרינו לרצון, יהיו בצביון, לפני אלהינו.
 ג רנן צדקותיו, בשיר ובזמר, באמת ובתמים:

Acrostichon geschreven in 1844 door godsdienstonderwijzer Levij Abraham Levison te Culemborg. Zie hierover ook op blz. 41 van deze Aleh in het artikel van Channa Kistemaker

Spreuken (Misjlee), het bekende lied 'Esjet Chajiel' אשת חיל' is alfabetisch.

Om ons in de war te brengen is Psalm 111 ook een 'alfabet-acrostichon', maar de eerste en derde, en de vijfde en zevende letter staan in het begin van het vers, terwijl de tweede, vierde, zesde, achtste (en zo verder) letter van het alfabet juist in het midden van het vers voorkomen! Kijk maar:

א: אֹדָה הַ זְכוּל-לְכָב	ז: סוּד יְשָרִים וְעֵדָה:
ב: גְּדִלִים מְעֵשֵׂי יְהוָה	ח: דְּרוּשִׁים לְכָל-הַפְּצִיָּהִם:
ג: הוֹד-וְהִדָּר פְּעֻלוֹ	ט: וְצִדְקָתוֹ עֲמֻדַת לְפָד:
ד: וְזָכַר עֲשָׂה לְנַפְלְאוֹתָיו	י: חֲנוּן וְנְחוּם הוֹי:

In vier van de vijf klaagliederen (Echa) van Jeremia de profeet zijn de verzen in alfabetische volgorde. Niet alle alfabetische mizmoriem zijn 'gaaf', soms mist een letter: in mizmor 145 mist de letter Noen in de Masoretische versie, die dagelijks drie maal gezegd wordt.

In de middeleeuwse liturgie kennen we meer liederen en gedichten met een 'naam-acrostichon'. De naam van de auteur, vaak met de naam van zijn vader erbij, werd zo vereeuwigd in zijn opus, ten minste om twee redenen: ten eerste om plagiaat te voorkomen, en ten tweede is een acrostichon een mnemotechnisch middel, oftewel een ezelsbruggetje. Op deze manier zijn de gedichten makkelijk te leren en te onthouden.

In een lied dat begint met een vers, waarvan de eerste letter een Jod is, valt aan te nemen dat ene Jehuda, Jitschak

of Jisraeel de auteur was. Sommige zijn gewoon later aan iemand toegeschreven en dan weten we uiteindelijk niet zeker wie de ware Jozef (of Jitschak!) was.

De bekendste Jehuda is de dichter Jehuda Halevi uit Toledo (Spanje, elfde en twaalfde eeuw) en de bekendste Jitschak is Rabbi Jitschak Lurie, de 'Ari' (Jeruzalem-Tsefat, zestiende eeuw). Jisraeel is Rabbi Jisraeel Najara (Damascus-Gaza, zestiende eeuw). Het lied 'Jah Ribbon' omvat het acrostichon van zijn voornaam. Zo is Shlomo Halevi een acrostichon van het Kabbalat Sjabbatlied Lecha Dodi, wiens auteur Rabbi Shlomo Alkabetz is (Saloniki-Tsefat, zestiende eeuw).

Zeer gewaagd is het om een lied te schrijven van vier coupletten met vier aanvangletters, het tetragram, de naam van de Eeuwige. Dat is het geval met het lied ידִיד נפש, Jedied Nefesj.

Ook de Chanoeka hymne Ma'oz Tsur is een naamdicht: de auteur was Mordechai. In het laatste couplet staan bij de eerste drie woorden de drie hoofdletters Ch.Z.K.

חזק: חשוף זרוע קודשך

Dit betekent STERK! Meerdere onderdelen van de liturgie eindigen met deze drie letters aan het begin van een couplet of regel.

En tot slot, misschien is dit voor niemand iets nieuws: het Nederlandse volkslied, Wilhelmus van Nassouwe, is met zijn vijftien coupletten ook een 'naamlid'.

Adverteren in Aleh doet verkopen!

Advertentietarieven worden op aanvraag verstrekt door het kantoor van de IOH

פרסם ב"עלה" ותגיע לאלפי קוראים!

לקבלת תעריפי פרסום אנא פנה למשרד ארגון עולי הולנד

Advertise in Aleh and reach many thousands of readers!

For advertising rates please apply to the office of Irgoen Olei Holland

HERINNERINGEN AAN MIJN ALIA IN 1953

door Riek Levie

Op 4 augustus jl. 'vierde' ik het feit, dat ik achtenzestig jaar geleden 's morgens om zeven uur mijn eerste schreden op Israëlische bodem zette. Ik was niet alleen, want ik kwam samen met mijn ouders Kitty en Josef Levie uit Zwolle. Voorafgaand aan onze reis hebben we een half jaar hard gewerkt om de Alia voor te bereiden. We verlieten namelijk een groot huis annex magazijnen, dat meer dan zeventig jaar in de familie was geweest.

Moeder en ik vlak voor onze Alia

De zaak werd geliquideerd en het huis verkocht met alle rompslomp eromheen. Moeder had het commerciële deel onder haar hoede en sorteerde alles wat meeding en wat achterbleef, vader en ik verzorgden de verhuizing in kisten, waarmee later de 'liften' gevuld werden.

Onze Alia was bijzonder, want het eerste gedeelte van de reis deden we per auto (Renault quatre chevaux). We vertrokken op 8 juli 1953, uitgeleide gedaan door vrienden en reden via Zuid-Nederland, België, Luxemburg en Frankrijk naar Bazel in Zwitserland, waar we onze eerste Sjabbat verbleven. Verder ging het via Noord-Italië tot Brindisi in het Zuiden, waar we met hutje en mutje op de boot gingen. Het was niet alleen Alia, maar we maakten er ook een vakantie van na het harde werken; bovendien wisten we niet of en wanneer we ooit de gelegenheid zouden hebben om te reizen. Tijdens de reis wisselden vader en ik elkaar af met chaufferen.

In Israël werden we in de haven ontvangen door mijn broer, zus en een nicht van vader die al eerder op Alia waren gegaan. Uiteraard was het weerzien emotioneel! Van Haifa gingen we per gammele bus naar de mosjav Moledet (in de Emek Yizreël) waar mijn broer lid van de gemeenschap was. De auto

Naar de wasserij in mosjav Moledet 1954

konden we pas een week later inklaren. Daarvoor gingen vader en ik naar de haven in Haifa en met mijn gebrekkige Ivriet lukte het ons om ons vehikel vrij te krijgen.

Al snel na aankomst ging ik naar kibboets Shefayim, waar mijn zus Lien (Gila) zojuist haar oelpan beëindigde en mij had ingeschreven voor de volgende cursus van een half jaar. Ik was gauw ingeburgerd. In de oelpan waren we met circa dertig jongelui uit diverse landen. 's Morgens

werkten we op verschillende plaatsen in de kibboets en na de middag hadden we enige uren Hebreeuwse les. Daar ik bij aankomst al kon lezen en schrijven en mij bovendien al enigszins verstaanbaar wist te maken, kwam ik in de B-klas ('kita beet') en kon al snel met de taal uit de voeten. Van deze tijd hield ik ook een aantal vrienden over, waarmee ik jarenlang contact gehouden heb. Een aantal malen hadden we een Sjabbat vrij, die ik benutte om naar mijn familie te gaan.

Riek Levie in later jaren, toen ze namens de Irgoen Olei Holland de oliem en olot uit Nederland verwelkomde, vrijwilligerswerk dat ze meer dan vijftientig jaar heeft verzet

Vertrek uit Zwolle, 1953

Een
vertrouwd
gezicht op
Ben Gurion

Mijn jongste kleinzoon werd niet lang geleden Bar Mitswa. Voor wie verder af staat van het Jodendom: het betekent letterlijk 'Zoon van het Gebod' en heeft de betekenis van kerkelijke meerderjarigheid, waar alle verplichtingen en verantwoordelijkheden van de Joodse man van dertien jaar oud van nu af aan op zijn eigen schouder rusten. Een soort rite van volwassenheid. Sommige van onze andere kleinkinderen die in Israël wonen hebben deze ceremonie op liberale en buitengewoon plezierige manier doorgemaakt, met familie en nabije vrienden, zoals gebruikelijk.

Deze kleinzoon verkoos de belangrijke mijlpaal te vieren op een andere en originele manier, ver van de religieuze conventie. Hij is al jaren lang een liefhebber van de gitaar, waar hij heel goed in is – op de grens van professioneel – en hij bedacht om zijn feest van de volwassenheid te vieren met een concert, samen met zijn geliefde muziklerares en enkele bevriende gitaristen.

Omgeven door naaste familie en vele vrienden in een zaaltje te Tel Aviv, trad hij op met zijn instrumenten. De stemming was vol liefde en vreugde, met lekkere drankjes en eten. Wat een voorrecht en een feest om dit te mogen meemaken!

Het is dus een optie voor een dertienjarige jongen zijn (naderende) volwassenheid te uiten, niet alleen via de traditionele orthodoxe route, maar op vele andere manieren: hobby, een sociaal project, een kunstwerk; dat kan hij alleen doen of in een groep.

Wat te doen om de herinnering aan de Sjoa levend te houden?

Het is al meerdere jaren, dat ik een ontevreden gevoel heb op de herdenkingsdag die hier in Israël והגבורה והשוואה יום genoemd wordt. Deze herdenkingsdag voor 'Sjoa en heldendom' steunt voor een groot deel op de getuigenissen van nog overlevende slachtoffers. En wat zal er gebeuren als er geen overlevenden meer zijn? Ik hoop dat veel lezers op deze brief zullen reageren, zodat er een discussie over kan ontstaan.

Iedereen, die deze tijd heeft meegemaakt, zal het mij eens zijn dat de gebeurtenissen noch in woord, noch in geschrift als gebruikelijk zijn onder te brengen. Ook niet in יד ושם, Yad Vashem. Ook niet in de herdenkingsmusea, of met Stolperstenen, gedenkplaten en sinds kort ook een Namenwand. Met alle eer voor de goede bedoelingen. Het is alles aan de tijd onderhevig en vergankelijk. En wat erger is, het jonge geslacht wil er niet van weten. Ik weet het uit eigen ervaring. Hoe dan moet men deze oorlog, die met de meest barbaarse en mensonterende handelingen het Jodendom probeerde uit te roeien, voor vergetelheid behoeden?

Ik heb daarom al een paar jaar geleden aan een bekende rabbijn voorgesteld een מגילה (megila, boekrol) te schrijven, geheten: מהתקומה והאובדן האומדן, de megila van ondergang en herleving. Dat laatste omdat de Sjoa mijns inziens onverbrekkelijk verbonden zou moeten worden met de herleving van de staat Israël als een onafhankelijke soevereiniteit. Deze megila zou men in Tanach moeten opnemen als zesde rol om hem te lezen op Tisja Be'av, samen met Eicha (Klaagliederen).

De Tanach is het enige boek waar de vergankelijkheid geen grip op heeft. Deze verzameling van Tora, profeten en geschriften bestaat al duizenden jaren en bleef onder alle omstandigheden bestaan. Waarom zou het nageslacht niet weten, dat in de twintigste eeuw de Nazi's hebben geprobeerd het Jodendom uit te roeien? Als antwoord

kreeg ik te horen: "U hebt gelijk, maar de tijden zijn er nog niet rijp voor."

Over een idee moet nagedacht worden. Men moet het voor en tegen wegen, tot een besluit komen en dat besluit ten uitvoer brengen. Dat neemt meer tijd dan er dagen in een jaar zijn, maar de tijd was er eergisteren al rijp voor. De megila moet kort zijn, met Eicha als voorbeeld, en er dienen op zijn minst vijf concentratiekampen in genoemd te worden. Het belangrijkste is dat in deze megila het gebeurde in de Sjoa compact en helder wordt beschreven en als zesde rol in de in Tanach wordt opgenomen en daar onwrikbaar vastgelegd zal zijn tot het einde der tijden.

Ik wil besluiten met een paar woorden te schrijven over Tisja Be'av. Deze dag zou een nationale rouwdag kunnen worden, waarop het maatschappelijke leven zoveel mogelijk stil komt te liggen. Een dag waarop niet alleen de verwoesting van de twee tempels wordt herdacht, maar ook de vernietiging en uitroeiing van meer dan driekwart van de toenmalige Joodse bevolking in Europa.

Menachem Begin heeft dit jaren geleden voorgesteld, toen hij regerend staatshoofd was. Het is een goed doordacht en uitvoerbaar plan, maar het werd afgewezen, omdat hij er ook de herdenkingsdag voor de gevallen soldaten bij wilde voegen. De herdenking voor de soldaten past niet in dit kader van Tisja Be'av. Die hoort bij de geschiedenis van de Onafhankelijkheidsoorlog en staat geheel op zichzelf.

Als men Tisja Be'av tot nationale treurdag bestemt, waarop ook de grootste ramp, die het Joodse volk ooit heeft getroffen heeft, passend wordt herdacht en waarop ook de zesde megila als hier boven beschreven in alle Batei Knesset en daarbuiten wordt gelezen, slechts dan kan men ervan verzekerd zijn, dat de herinnering aan deze onpeilbaar grote catastrofe voor altijd veilig geborgen is.

Helen Laub Broer

[Met dank aan Greet Coopman-Troostwijk voor haar hulp bij het persklaar maken van deze brief. Red.]

Geluk en zegen

door oud-veehandelaar Herman Braaf

Jan Kraak is van huis uit een Friese boerenzoon, die na zijn pensionering als lector in de wis- en natuurkunde aan de Groningse Rijksuniversiteit diverse verhandelingen over cultuurhistorische onderwerpen schreef. In zijn al eerder door mij vermelde werk 'Hak, pak en zak' staan de traditionele Joodse beroepen op het platteland van Noordoost-Nederland centraal.

Hoofdstuk II (deel b): De handel in vee

Kraak besteedt ook aandacht aan de Joodse veehandelaren. Vooral in de Groningse veenkoloniën waren veel Joodse veekooplui. "De Jeude komt d'r an", zeiden de boeren als ze hun koopman verwachtten.

Voor de Tweede Wereldoorlog was bijna de hele veehandel op de markt van Groningen in Joodse handen. Ook in Leeuwarden en Hogeveen was het Joodse aandeel groot. In Zwolle was dat minder het geval; op de veemarkt van Doetinchem bedroeg het Joodse aandeel ongeveer 25 %. Samuel van Coeverden schatte dat 70 % van de veehandelaren in Zuid-Drenthe Joods waren.

Afstanden

Handelaren legden vroeger grote afstanden te voet af. Daniel Benjamin Dalsheim kocht vaak een koe op de Zuidlaarder markt en liep daarmee naar huis in Musselkanaal. Het was een urenlange tocht en 's nachts sliep hij dan tegen een boom.

Simon Meijer, die tot op hoge leeftijd zijn beroep uitoefende, vertelde in 1976: "Toen ik op mijn twaalfde mijn eerste koe kocht, en ook nog veel later, moesten we alles te voet doen. Soms liep ik wel een kilometer of dertig, veertig per dag. Na de oorlog wilde ik autorijden leren, maar ben er al spoedig mee gestopt, aangezien ik me niet voldoende kon concentreren. Daarom nam ik sindsdien een knecht mee die kon autorijden."

Jan Kraak vermeldde: "Victor Franken, schoonvader van veehandelaar Herman Braaf en zijn broer Simon uit Haaksbergen waren voor en na de oorlog in Twente bekende en geslaagde commissionairs in vette kalveren, die werden geëxporteerd naar Italië en Zwitserland. Hun grootvader Simon Franken was de eerste Jood, die in Utrecht diergeneeskunde studeerde. Hij vestigde zich als veearts in Haaksbergen, waar destijds alleen kleine bedrijven waren met enkele koeien en kippen. Hij deed nog alles te voet; dag en nacht was hij in de weer. Het

Handjeklap: Sallo Braaf onderhandelt op de veemarkt van Hogeveen

leverde hem meestal niet meer op dan enkele stuivers; soms konden boeren alleen maar in natura betalen, bijvoorbeeld in de vorm van aardappelen en eieren. Daarom raadde hij zijn zoon Karel aan om veehandelaar te worden, wat later resulteerde in een succesvolle commissievennootschap van Karel en zijn zoons”.

In 1972 vertelde Bram Herschel (65), veearts te Doetinchem en zoon van een veehandelaar uit Terborg, over het leven van zijn vader en schoonvader. “Het was de gewoonste zaak van de wereld, dat je vroeger vijfendertig kilometer of meer liep met een koe aan een stuk touw. Het was veel lopen en weinig verdienen. De veehandelaren waren brave mensen, arm en goudeerlijk. Ze waren hartelijk maar ruw van buiten. Hun leven werd gekenmerkt door onzekerheid: verzekeringen bestonden niet. De ‘Judde’, zoals de boer een Jood hier in de omstreken noemde, had een goede naam. Was dat niet het geval geweest, dan had de boer geen zaken met hem gedaan”.

Bram Marcus kocht na de oorlog stierkalveren op. Op maandag fietste Marcus vanuit Groningen in zuidelijke richting; met een bel liet hij weten dat hij er aan kwam. Kinderen van boeren kregen een sinaasappel van hem. Op dinsdag werden de opgekochte kalveren met een vrachtauto opgehaald en naar een speciale, voor kalveren bestemde plaats op de Groningse veemarkt gebracht.

Marcus kwam eens bij een boer in Onnen en deed een bod op een koe. Dat vond de boer veel te laag en hij zei: “In de

krant staat, dat de koeien veel meer waard zijn”. Waarop Marcus antwoordde: “Dan moet je de koe maar aan de krant verkopen”.

Boerenhandel

In de veehandel, zoals al vermeld, moet onderscheid worden gemaakt tussen markthandel en boerenhandel. De markthandel speelt zich af tussen veehandelaren onderling, die min of meer aan elkaar gewaagd zijn qua kennis van de markt en de afzetmogelijkheden. Bij de boerenhandel, waar het hier voornamelijk over gaat, handelt een veehandelaar met een boer, die meestal minder kennis van prijzen heeft dan de handelaar en daardoor met een nadeel de onderhandelingen ingaat.

Kanttekening: de meeste boeren in Drenthe die een of meer koeien wilden verkopen, brachten veelal vooraf een bezoek aan de veemarkt in Hogeveen om ‘prijs te halen’. Daardoor verkreeg de boer wel redelijk goed kennis over de waarde van zijn specifiek te verkopen rundvee; in feite is dit een voordeel voor zowel verkoper als koper.

Een veehandelaar die voor het eerst bij een boer komt, moet eerst zijn vertrouwen winnen. Daarom pasten Joodse veehandelaren zich zo goed mogelijk aan. Ze kleedden zich vaak net zo als boeren en spraken hun dialect.

Als het vertrouwen is gewonnen, moet dit ook bewaard blijven, want de veehandel is geen eenmalige transactie (zoals het verkopen van een huis, waarbij het er om gaat het onderste uit de kan te halen), maar een zich steeds

Handjeklap op de Zwolse veemarkt

herhalende overeenkomst. Het is een kwestie van geven en nemen. Alleen dan houdt een goede relatie stand. Het is ook nodig dat de handelaar de boer kan vertrouwen, want een boer weet door langdurige omgang veel meer van zijn dier af dan de koper.

Het ritueel van het handjeklappen

Belangrijk bij het bieden is het op het oog juist kunnen schatten van het geslacht gewicht. Ook als een dier 'voor het leven' gaat, bepaalt het gewicht de ondergrens van de prijs. De eerder vermelde Joseph de Levie uit Hoogeveen was daar heel goed in. Vanuit de verte kon hij al zien of een koe ziek of gezond was. Koeien, die hij eens had verhandeld, herkende hij na een jaar nog. Hij leefde zo voor de handel, dat hij nooit vrij nam of anders dan voor de handel op reis ging. Op zijn negentigste was hij nog actief. Door die vakkennis was hij geen 'gemakkelijke handelaar': alle handelsargumenten had hij al honderden keren gehoord. Ikzelf beschouw hem als een legendarische, zeer geslaagde handelaar waarover meerdere unieke verhalen tot jaren na zijn dood de ronde deden.

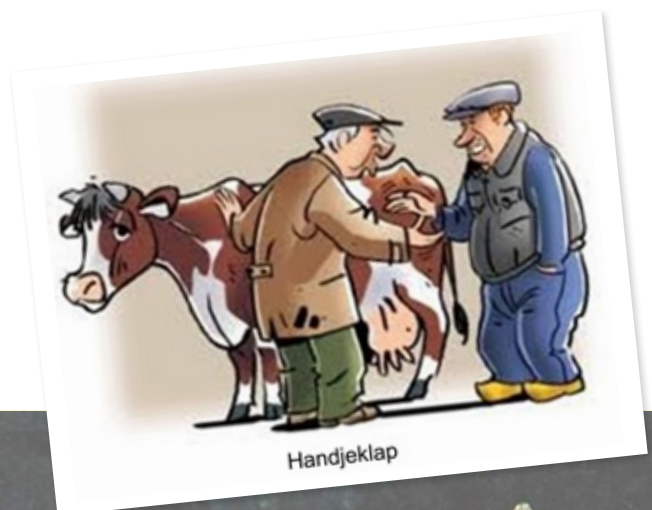
Persoonlijk herinner ik me een uiterst koude veemarktdag met veel regenvlagen, terwijl wij – alle veehandelaren – kleumend bijeen stonden in afwachting dat het weer wat zou opknappen, om daarna met onze koeien (die nog op de veelading stonden vastgebonden) de markt te kunnen betreden.

Jammer genoeg bleef het slechte weer vrij lang

aanhouden, waardoor we niets verder kwamen. Joop de Levie, de zoon van Joseph, stelde toen voor dat we eerst allen een kopje koffie zouden drinken in het bijzijnde marktcafé. Dat leek ons een goed idee. Doch Joseph was het daarmee niet eens. "Genoeg", hoor ik hem nog zeggen. Naar schatting op zijn tachtigste pakte hij enkele van zijn koeien eigenhandig bij de touwen en verzocht de aanwezige dierenarts De Vries om zijn koeien als eerste (op mond- en klauwzeer) te controleren. Daar stonden we met zijn allen, beschaamd, we hadden geen andere keuze dan zijn voorbeeld te volgen...

De handel kwam daarna, met wat opknappend weer, als vanouds op gang.

Bij het ophalen van deze gebeurtenis in een onderling gesprek van veehandelaren, vele jaren nadien, waren we het er over eens dat we indertijd bij Joseph, niet bij Joop 'op de koffie waren gekomen'.

Als van ouds
handjeklap,
rechts: Herman
Braaf

*Acroteleuton is een combinatie van een acrostichon en telestichon. De beginletters van de regels leveren van **boven naar beneden** gelezen hetzelfde woord op als de eindletters van **beneden naar boven** gelezen.*

Hallo Vogeltje
Alleraardigst diertje ben jij
Lekker hè zo in 't riet
Luieren met je buikje vol
Oeverloos dromen en ik ga mee
Vliegend op jouw gevederde rug
Over bloemenweiden in gezwind tempo
Gewoon eens wat anders dan TV
Eindeloos mooi droomscenario
Levendige vergezichten als kleurenspeel
Top attracties der natuur en fluisterend stil
Jolig doorbreek ik de stilte met een aria
Echoënd tussen de bergen, ik zing, ik lach

Huizen en vastgoed na de oorlog

Na de oorlog was het moeilijk om je eigen huis of winkelpand terug te krijgen. Onroerend goed was vaak al doorverkocht. Bovendien lieten veel gemeenten je achterstallige belastingen betalen uit de periode van je 'afwezigheid'. Zelfs boetes voor 'achterstallige betalingen' zijn berekend. Als je hiervan uit je eigen familie op de hoogte bent, het uit wilt zoeken of een brief wil schrijven naar de gemeente waar je familie heeft gewoond, kun je het beste even kijken op de website van het Centraal Joods Overleg. Het CJO houdt zich in Nederland intensief met het onderwerp restitutie bezig. Op hun website <https://www.cjo.nl/> vind je bovendien een voorbeeldbrief aan B&W (Burgemeester en Wethouders). <https://www.cjo.nl/voorbeeldbrief-aan-bw-voor-onderzoek-naar-gestolen-huizen-van-joden/>

Vragen kun je ook stellen bij het CJO zelf. info@cjo.nl

door Ini Lederer

*Een lange zomer is nu achter onze rug
En zonder echte herfst is plots de winter terug
Dit weekend hadden we veel regen en veel storm
Dus donder en ook bliksem waren wel de norm
De temperatuur is met meer graden afgedaald
Mijn jas en ook mijn trui te voorschijn snel gehaald
Vandaag heb ik de ventilators opgeborgen
Vervangen door de kacheltjes doe ik wel morgen
Het paar, in Istanboel gearresteerd
Is na een week gevangenis weer terugekeerd
Lapid, Naftali Bennett en de president
Die hadden zich tot Erdogan discreet gewend
Het schijnt dat deze heeft geïntervenieerd
Waarna beschuldigingen zijn geannuleerd
Het drama was dus met een sisser afgelopen
Hetgeen meer is dan wat we hadden durven hopen
Het Egged-duo werd bij thuiskomst toegejuicht
En 't kabinet heeft aan Turkije dank betuigd
Maar in de politiek krijg je meestal niets cadeau
De vraag is dus: wil Erdogan een quid pro quo?
Met de corona is de toestand minder goed
Men overlegt hoe opgelost dit worden moet
Ze zijn nu al een tikkeltje bevreesd
Of dat voor Chanoeka verstoren kan het feest
Inmiddels moet, zoals schijnt vast te staan
Bij binnenkomst in 't land een derde test gedaan
Pas kwamen er miljoen vaccins hier binnen
en zal met kinderen inenten men beginnen
Er bleek dat 't nieuwe Israelisch medicijn
Bescherming tegen varianten biedt op langere termijn
Wellicht zal dat ons uitkomst geven
Als wij met deze pandemie nog verder moeten leven
Dus vriendenlief, pas op jezelf en blij gezond
Dat wensen zoals altijd Ini en haar hond!*

De Joodse families Frank en Sachs

Verbonden met elkaar en met Westerwolde

Siegfried Frank (1896-1943), de laatste voorzanger van Bourtange*

DOOR WOUT. J. VAN BEKKUM

* Wout J. van Bekkum (geb. te Winschoten) is emeritus hoogleraar Midden-Oosten Studies van de Rijksuniversiteit van Groningen, met grote belangstelling voor de regionale Joodse geschiedenis van de provincie Groningen. Een eerdere versie van dit artikel verscheen in Terra Westerwolda, jrg. 10, nr. 2, (2021). Met dank aan drs. Geert Volders, historicus en algemeen manager van Stichting Folkingestraat Synagoge in Groningen en tevens dank aan de [Historische Vereniging Westerwolde](#).

Siegfried Frank,
ca. 1925

Zo pal bij de oostgrens van de provincie Groningen hoeft het geen verbazing te wekken dat de meeste Joden afkomstig waren uit allerlei gebieden in Duitsland maar vooral dichtbij de grens. Joden waren daar al generaties lang inwoners van talrijke Oost-Friese dorpen en een belangrijke Joodse gemeenschap ontstond in de havenstad Emden waar ook de befaamde rabbijn Samson Raphael Hirsch in de negentiende eeuw zou neerstrijken. Joodse families trokken over de grens en werden in de Franse Tijd middels het Emancipatiedecreet van 1796 volwaardige burgers in Nederland. Begin negentiende eeuw werd de Nederlandsch Israëlietische Gemeente te Bourtange opgericht en in 1839 beschikte men over een eigen synagoge, die getuige een gevelsteen in 1875 werd gerenoveerd. Op deze gevelsteen prijken de namen van de toenmalige 'kerkmeesters' Salomon Frank en Jacob Sachs.

Twee eeuwen Westerwoldse familiegeschiedenis

Door huwelijksbanden bleven de Oost-Groningse Joden sterk verwant met de Duitse gemeenschappen en dat gold met name voor de families Frank en Sachs. De moeder van de laatste voorzanger van Bourtange Siegfried Frank was Fanny Reingenheim, afkomstig uit Varel in de buurt van Bremen. Ook aan de Sachs-kant komen wij een Duitse grootmoeder tegen, Emma Hes, afkomstig uit Papenburg. De familienamen Frank en Sachs laten heel goed zien hoe de verburgerlijking invloed uitoefende op de achternamen die liefst zo algemeen mogelijk moesten zijn. Hetzelfde geldt ook voor de voornamen, ofwel heel Duits: Wilhelm, Siegfried, Heinz en Kurt. Ofwel Frans zoals Jacques, Henriëtte, Jeannette, Louis en Louise. Allemaal bestaande namen in beide families om er zo te zeggen echt bij te horen en echt te mogen meedoen in de algemene samenleving, dit schrijven we nu met bittere bijmaak.

Drie keer Frank & Sachs

De reden dat ik u aan twee familiegroepen Frank en Sachs voorstel heeft alles te maken met het leven van de man op wie wij ons nu richten, Siegfried Frank, geboren op 22 oktober 1896 in Bourtange en samen met zijn vrouw en kinderen om het leven gebracht in februari 1943 in Auschwitz. Siegfried Frank huwde twee keer, eerst met Sophie Sachs met wie hij twee kinderen kreeg: Julius en Emma. Sophie stierf op jonge leeftijd in 1929 en werd begraven op de Joodse begraafplaats te Hebrecht. Siegfried huwde daarna nogmaals met haar zuster Nellie Sachs met wie hij nog eens twee kinderen kreeg: Fannie en Liesje. Nu wordt het even ingewikkeld

Het gezin van Izaak Frank en Fanny Reingenheim, links Siegfried, Paul en (vermoedelijk) Max

Siegfried Frank tijdens zijn militaire dienstitijd, ca. 1917

Siegfried Frank en Sophie Sachs, ca. 1920

want naast deze brug tussen de families Frank en Sachs trouwde zijn eigen zuster Jeannette Frank met de broer van Sophie en Nellie Sachs en dat was Jacques (of Jacob) Sachs uit Vlagtwedde, mijn grootvader en grootmoeder aan moederskant.*

* Zie ook het tweedelige artikel van Bert Jan Hartman in Terra Westerwolda, jrg. 7, nrs. 2 en 3 (2018). Jacob Sachs en Jeannette Sachs-Frank en hun dochters zaten ondergedoken bij de familie Huizing in Sellingerbeetse.

Samengevat: de Frank-en en Sachs-en komen elkaar dus in drie huwelijken over en weer tegen in één generatie. Dat zegt veel over het landelijke Joodse leven in Vlagtwedde en Bourtange. Zeker, er was vrijheid van godsdienst en zo werden Joden Nederlandse Israëlieten met een eigen Kerkgenootschap, maar sociaal waren zij in het toenmalige verzuilde Nederland sterk op zichzelf aangewezen. In Oost-Groningen was de sfeer gemoedelijk en tegelijk ook rauw: "aander lu bin'n ook lu" (andere mensen zijn ook mensen) is een Gronings gezegde, maar ook "kom der moar in as doe gain Jeude bist" (kom maar binnen als je geen Jood bent). Dit zijn twee kanten van dezelfde medaille.

Gronings, Nederlands, Duits en Hebreeuws

Siegfried Frank had in zijn jonge jaren in het leger gediend, later werd hij deels bankambtenaar (totdat hij in de oorlog uit zijn functie werd gezet) en deels dreef hij de winkel van zijn ouders. Op de gevel stond: 'manufacturen, kruidenierswaren, modeshoeden'. Hij sprak Gronings, Nederlands, Duits, las en schreef ook Hebreeuws. Tot de oorlog was hij de voorzanger in de sjoel van Bourtange, en zo is het overgeleverd: hij kon mooi zingen en kende de gebruiken. Als voorzanger (of chazzan) leidde hij de diensten op Sjabbat en feestdagen voor deze kleine plattelandsgemeente. De mannen zaten beneden: Bourtanger Joden aan de ene kant, Vlagtwedder Joden

Verlovingsadvertentie van een broer (Jacques) en zus (Sophie) met een andere broer (Siegfried) en zus (Netty). De achternaam van Jacques Sachs staat hier dus foutief als Frank vermeld. Bron: Nieuw Israëlietisch Weekblad, 9 juli 1920

aan de andere kant. Zo ging dat in die tijd, evenals dat de vrouwen apart op de bovengalerij zaten.

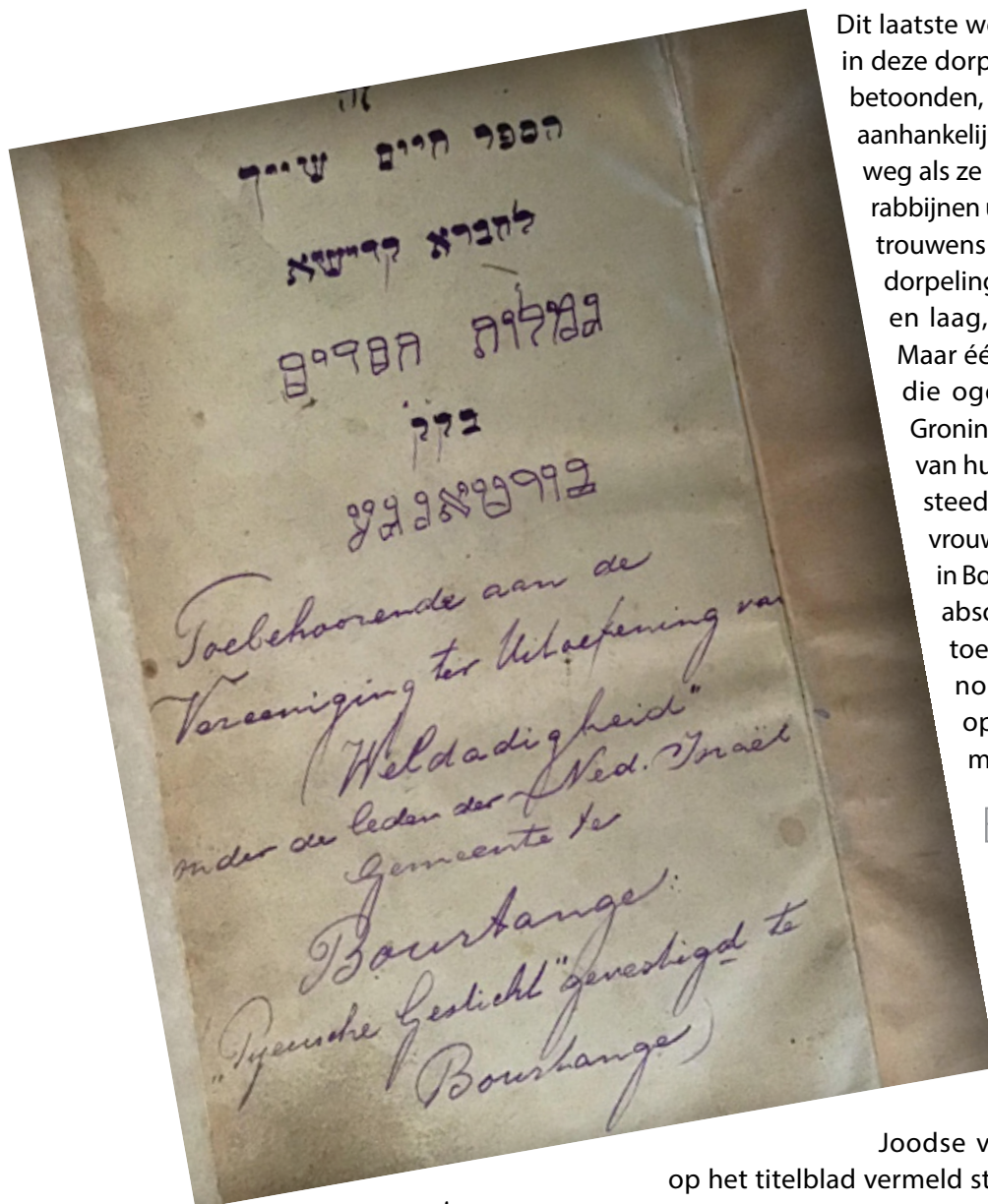
Vele Franken en Sachsen waren familie van elkaar en de Vlagtwedders konden altijd aanschuiven bij de maaltijd en blijven logeren. Anders liepen zij wel heen en terug tussen de twee dorpen. Thuis bij Siegfried Frank was men gastvrij en gul, zo was hij ook ten aanzien van alle Bourtangens, sociaal en zeer actief in het verenigingsleven, hij richtte een jeugdclub op met de fraaie naam 'Ontwikkeling en Ontspanning', verzorgde uitjes voor de bejaarden en stond op het toneel. De synagoge vlakbij het marktplein was duidelijk anders dan de dorpskerk, maar dat verschil viel goeddeels weg in de omgang tussen Joden en niet-Joden in het alledaagse bestaan. De meesten van hen waren handelaren en kooplieden, zij ventten langs de deuren of ontvingen hun klanten in hun vooral kledingzaken, zij kochten en verkochten vee en deden handjeclap met de boeren, zij allen spraken onvervalst 'Grunnegs' met enkele van oorsprong Hebreeuwse, Jiddische of Duitse uitdrukkingen.

De winkel van Frank te Bourtange, met aan de rechterzijde de molen van Immenga. V.l.n.r. Fanny Frank-Reingenheim, Izaak Frank, Frank-Sachs en Siegfried Frank, voor hen staat hun zoontje Julius en geheel rechts het dienstmeisje Janna Meijer

Het gezin Joseph Izaak Hes en Lina Joël Mandus uit Papenburg. Geheel rechts zou Wilhelm Hes zijn die op 9 februari 1942 in Vlagtwedde overleed. 'Onkel Wilhelm' woonde aan de Wilhelminastraat, naast zijn neef Jacques Sachs, de zoon van zijn zuster Emma Hes

Siegfried Frank
en Sophie
Sachs, ca. 1920

Dit laatste werd snel minder en behalve dat Joden in deze dorpen zich goede burgers van Nederland betoonden, werden hun tradities losser en werd hun afhankelijkheid aan Joodse godsdienst minder, ver weg als ze woonden van Joodse gezagsdragers of rabbijnen uit Winschoten en de stad Groningen die trouwens maar weinig achting voor deze Joodse dorpelingen toonden, rangen en standen, hoog en laag, de interne verdeeldheid was groot. Maar één aspect verdween niet: hun afkomst, die ogenschijnlijk geen rol speelde in het Groningerland, maar door de slechte berichten van hun Duitse familieleden in de jaren dertig steeds relevanter werd. Siegfried Frank, zijn vrouw en kinderen, waren dermate verankerd in Bourtange dat zij zich de gevolgen daarvan absoluut niet konden voorstellen, ook niet toen de bezetting begon, maar alles nog normaal leek totdat zij in 1943 werden opgeroepen om zich in Westerbork te melden.

Een enig tastbaar bewijs

Als enig tastbaar bewijs aan Siegfried Frank is een handboek overgebleven, nota bene voor Joodse begrafenissen waarvoor hij in de vooroorlogse tijd mede zorg heeft gedragen. Hij was betrokken bij de plaatselijke,

Joodse vereniging Gemiloet Chasadim zoals op het titelblad vermeld staat, vertaald in mooi oud Nederlands als Uitoefening van Weldadigheid. Dit boek is gevonden in de schuur van zijn huis door een meisje van elf jaar. Samen met de namen van alle gezinsleden, Siegfried, Nellie, Julius, Emma, Fannie, Liesje, die enkele maanden daarvoor waren vertrokken met de bus om aan de oproep van de Duitse bezetter dan wel Nederlandse overheid te voldoen.

Geen verzet, geen onderduik, maar vertrouwen in de goede afloop, had het anders gekund in zo'n vanzelfsprekend samenleven in Bourtange? Zij zagen echter Bourtange nooit weer en werden op transport gesteld, dit boek is alles wat nog rest, het stond in de boekenkast van mijn moeder thuis in Vlagtwedde. De familie Frank, de familie Sachs, de Joodse families van Bourtange en Vlagtwedde, de herinnering aan hen is blijvend en werd op 4 mei 2021 nogmaals uitgesproken juist op de vertrouwde plek van de laatste voorzanger van Bourtange: de synagoge: <https://www.youtube.com/watch?v=1spYkPMwyOw>

HISTORISCHE SENSATIE – VAN CAMONDO TOT CULEMBORG

DOOR CHANNA KISTEMAKER

Bijna was het van de aardbodem verdwenen. Of – nauwkeuriger geformuleerd: eronder verdwenen, want de dame van wie ik het kreeg weet wel hoe het hoort. Ik kwam bij haar om een bestelling af te halen en zomaar raakten we aan de praat over mijn project [De Mokumse Geniza](#). Meteen troonde ze mij mee naar buiten, naar haar auto, en uit de kofferbak diepte zij een tasje op, met daarin twee oude gebedenboeken. Die lagen daar om bij gelegenheid in de sjeimesbak te deponeren. “Volgens mij zijn ze bij jou beter terecht,” zei ze nog. Al bij de eerste oogopslag vermoedde ik dat me hier iets heel bijzonders in de schoot viel en toen ik voelde hoe de oudste van het stel zich in mijn hand vleide, wist ik het zeker.

Het begrip ‘historische sensatie’, ooit gemunt door de Nederlandse historicus Johan Huizinga, raakt wat in onbruik in onze digitale dagen, waar ‘data mining’ de nieuwste academische mode is. Huizinga bedoelt daarmee de emotie die gewekt wordt door contact met een voorwerp, beeld, geur of klank uit het verleden. Heel even voelt men een authentieke verbinding met de wereld van een ver verleden. Deze ervaring en de eruit voortkomende historische interesse waren in zijn ogen een onmisbare, fundamentele drijfveer van de historicus. We kennen het ook van Proust en zijn madeleine, en anders wel van Edmund de Waal, die het leven van Moïse de Camondo binnenstapt via de voorwerpen in het museum dat deze voor zijn in WO I gesneuvelde zoon Nissim heeft ingericht.*

Door de inwerking van vocht gingen de bladzijden wat moeilijk van elkaar, dus ik had al twee keer verkeerd geraden, toen de titelpagina zich toonde: een שפה ברורה, gedrukt in 1844 te Rödelheim, een wijk in Frankfurt am Main, waar eeuwen lang een belangrijk centrum van Hebreeuwse boekdrukkunst was gevestigd. Maar was het boek niet wat dik? Even achterin kijken. Ah, er zit een Sefer Tehilliem bij ingebonden! Dat kan een aanwijzing zijn, dat deze sieder bedoeld was om thuis en op de vrouwengalerij gebruikt te worden. Voorzichtig wis ik het grijze waas van schimmel van de leren band, die bijna kraakt van uitdroging. Een mooi donker marrokin komt aan het licht, subtiel versierd door een bloemetje in bladgoud. De

* Edmund de Waal, Brieven aan Camondo, De Bezige Bij 2021, ISBN 9789403124513.

alleen hoofdbreken opleveren. Tot ik op het idee kom [Het Stenen Archief](#) te raadplegen. De zoekfunctie van deze website geeft namelijk ook resultaten bij het invoeren van gedeeltelijke namen. In combinatie met de plaats – Culemborg – moet dat wel Wijzenbeek zijn. Via de zerk van een broer van de bruidegom kom ik erachter dat Sjemaja in de burgerlijke stand Levie heette, en ook een Wijzenbeek was. Zo belanden we bij het derde huwelijk van Isaac Levie Wijzenbeek (1797-1848), met Antje Abraham Wijzenbeek (1807-1863), op 13 oktober 1844 – למנינם: “volgens hun telling”.

oorspronkelijke schoonheid laat zich verbeelden, maar is onmogelijk om die echt weer te doen herleven. Maar goed ook: ik zou het bijzondere patina, veroorzaakt door jarenlange aanraking met de hand van de oorspronkelijke eigenaresse, voor geen goud willen missen. Haar hand was kleiner dan de mijne, maar ze was – net als ik – rechtshandig.

Op het broze, haast verpulverde schutblad is een handgeschreven Hebreeuwse tekst gedeeltelijk bewaard gebleven, die naar een choepa verwijst:

Weer heel even dat directe contact, maar dat moet nu snel plaats maken voor de onderzoeksdrang van de historicus in mij. Het blijkt geen eenvoudige puzzel, doordat het patroniem שמעי' geen match in de burgerlijke stand oplevert en ook de laatste letters van de achternaam van de bruid – ענבעק – eigenlijk

Als ik nog een keer naar dat mooie Hebreeuwse handschrift kijk, wordt mijn nieuwsgierigheid verder aangejaagd: wie zou de schrijver zijn? Het is een aanname, maar wel een heel waarschijnlijke, om te veronderstellen dat we hier de pen van de 'rebbe' van Kuilenburg zien. Dat was in die dagen Levij Abraham Levison (1812-1883), toevallig schoonzoon van de bruidegom. In het boek De Kille van Kuilenburg van Chaya Brasz is veel over deze families te vinden. Op bladzijde 39 word ik getroffen door een afbeelding van een gelegenheidsgedicht van zijn hand, een acrostichon in twee talen, Hebreeuws en Nederlands. (De Hebreeuwse beginletters vormen eigennamen in het Jiddisch). Er wordt vaak met een zeker *dédain* gesproken over die rebbes uit de mediene, maar ik ben regelmatig onder de indruk geraakt van het niveau van deze cultuurdragers van de Joodse beschaving in Nederland. (Het volledige acrostichon staat afgedrukt op bladzijde 23 van deze Aleh bij het artikel van Chawa Dinner).

Levie Levison komt voor mij nog op een andere manier dichtbij: wanneer ik bezig ben met mijn onderzoek op de oude Joodse Begraafplaats Zeeburg, ga ik altijd even bij hem langs. Ook zijn matseive biedt een mooi inkijkje in het eens zo rijke Joodse leven in ons land. Let op het rijm en het acrostichon van het gedichtje bovenaan. En op de sierlijke lay-out van het grafschrift. Hij heeft het voorrecht genoten om op Erev Jom Kipoer te overlijden. Misschien is er onder de lezers iemand die nog een verborgen betekenis in de puntjes boven die dagaanduiding ziet?

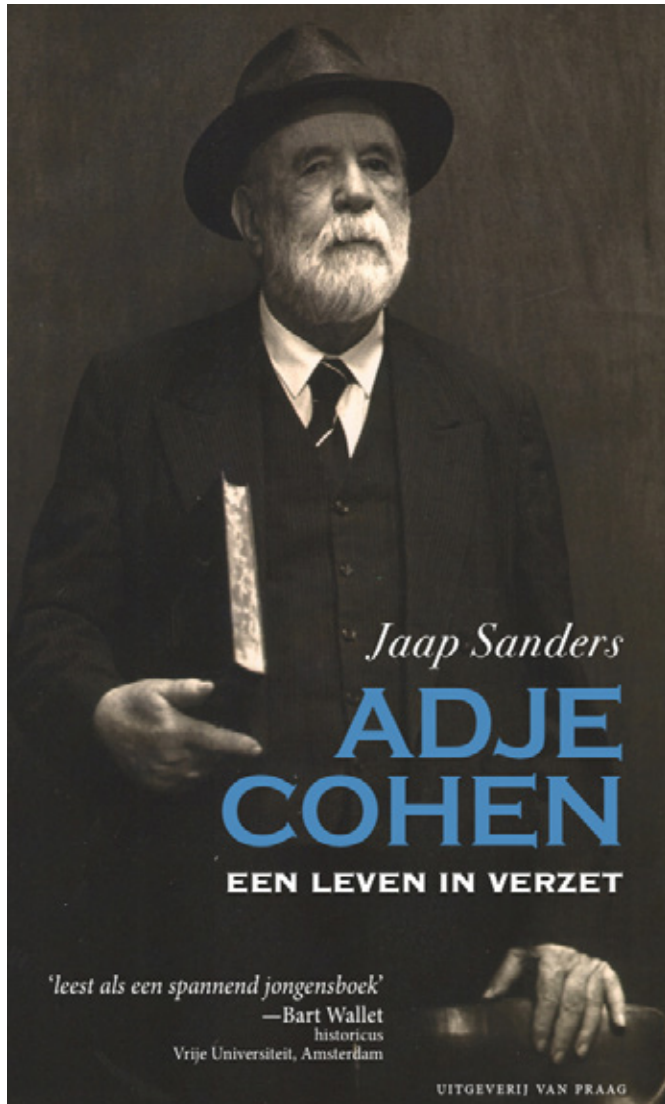
FASTEST CAR RENTAL SERVICE ON DUTCH AIRPORTS

- Easy pick-up and return
- No nonsense
- Unlimited mileage
- 100% all inclusive

www.bbllcarrental.com

ADJE COHEN, EEN BIOGRAFIE OVER EEN NIET-NEDERLANDSE NEDERLANDSE JOOD

Chaya Brasz

Dat hadden zonder probleem aparte boeken kunnen zijn. Maar over de periode daarvoor twijfelde ik of het Joodse verzetswerk tijdens de bezetting en de instabiliteit en armoede van de naoorlogse periode tot het begin van de jaren zeventig van elkaar te scheiden waren. Het had gekund, maar die twee samen hadden ook heel goed een volledig boek op zichzelf kunnen zijn. Toch is het goed dat het Cheider en de redding van Iraanse Joden er – ongetwijfeld ingekort – achteraan komen in dit ene boek. Alles lijkt daarin immers zijn bestemming te krijgen;

Toen ik het boek dichtsloeg, vroeg ik me even af hoeveel boeken ik nu eigenlijk binnen dit ene boek gelezen had, drie of vier? De twee laatste waren duidelijk omljnd: een boek over oprichting en bestaan van de Joodse kindergemeenschap het Cheider in Amsterdam en een boek over de redding van enkele duizenden Joden uit Iran en een luchtbrug voor honderden kinderen uit de omgeving van Tsjernobyl.

Groeïend gezin in 1947

ze horen helemaal bij het netwerk, dat in de voorgaande jaren met vallen en opstaan was opgebouwd.

Terwijl ik dit neerschrijf moet de lezer bedenken dat ik het heb over één man, één mensenleven, dat van Adje (Uri) Cohen, voor sommigen in de Nederlandse Joodse gemeenschap een held, voor heel wat anderen een storende lastpost. Het gevoel dat het om meerdere boeken in één gaat wordt veroorzaakt door de betrokken intensiteit waarmee het is opgeschreven. Voelbaar blijft dat de tekst heel veel langer moet zijn geweest dan de tekst, die we lezen. Jaap Sanders is de auteur en hij schrijft uitstekend, in meestal korte zinnen, waardoor het in tweehonderd bladzijden gecompriëerde en toch vaak zeer gedetailleerde totaalverhaal uiteindelijk toch goed leesbaar is gebleven. Zonder dat het opvalt legt hij ook heel wat uit voor minder ingewijde lezers en dat is knap. Daar zijn nog honderd bladzijden notenapparaat en bijlagen aan toegevoegd, die duiden op grondig onderzoek door de auteur. Maar helaas geen index, een gemis aan alle boeken van uitgeverij Van Praag die ik tot nu toe recenseerde. Of het nou 'leest als een spannend jongensboek' zoals de wat populistische uitspraak van – inmiddels professor – Bart Wallet op de buitenkaft werd

weergegeven, zal misschien wel verkopen, maar is voor mijn gevoel niet echt gelukkig gekozen. Inhoudelijk is het eerder een diepgaande en vaak pijnlijke beschrijving van een wat buitenissige Jood, heel vroom, maar met flink wat gotspe levend in Nederland tijdens en kort na de moeilijkste en meest trieste periode van de Joods-Nederlandse geschiedenis. Dat is voor mij wel de essentie van het boek, zwarter dan de kaft kon die geschiedenis niet zijn, al ging de traumatische verwerking van die geschiedenis gelukkig ook wel samen met durf en ongebreideld optimisme.

Uit het zwart van de kaft doemt hij op met een duidelijk uit zijn religieuze boekenkast afkomstig boek onder de arm, een beeld dat bij mij onmiddellijk de associatie met Jacob Israël de Haan oproept. Ergens in de tekst beschreef iemand de bezielende manier waarop Adje Cohen zijn beracht uitsprak en ook daar dacht ik even aan De Haan en hoe Jeruzalemmers diens 'Shema' nadeden. De associatie was niet toevallig, bleek mij later, want uit een bijlage – een NIW-artikel van Tamarah Benima – bleek dat De Haan en Cohen Joods gezien dicht bij elkaar stonden: Pressburg – de Jesjiva van de Chatam Sofer – via de in Jeruzalem wonende geestelijke leider van de 'oude Jisjoev' Josef

Eerste cheiderklasje bij Cohen thuis. Foto: Erwin Verheijen

Chaim Sonnenfeld. De Haan, Cohen en Sonnenfeld zijn alle drie begraven op de Olijfberg, niet ver van elkaar. Voor Adje Cohen is dat niet zo logisch want hij woonde zijn leven lang in Amsterdam, maar hij en zijn vrouw Ro kochten een graf op de Olijfberg toen zijn meningsverschillen met de gevestigde Joodse gemeente, het Nederlands Israëlietisch Kerkgenootschap, over het Joodse onderwijs in Nederland en de oprichting van het Cheider zo hoog opliepen dat een verbod werd uitgevaardigd om hem ooit op een Nederlandse Joodse begraafplaats te begraven. Dat draaide wel weer bij, maar hun beslissing hebben de Cohens nooit meer veranderd.

Waar kwam Adje Cohen eigenlijk vandaan? Hij was een Duitse Jood, geboren in Hamburg in 1910, die zich in 1933 - na de nazi-machtsovername in Duitsland - vestigde in Rotterdam. Dat kon hij makkelijk doen want hij had de Nederlandse nationaliteit met wortels in Gorredijk en de stad Groningen, waar zijn vader Bram Cohen was geboren. Na verhuizing naar Hamburg werd deze Bram Cohen

poelier en trouwde in een familie Cohn van bekende rabbijnen, die wat hun Jodendom betreft dichtbij rabbijn Samson Raphael Hirsch stonden. Adje kwam in dat milieu zelfs even op de Breuer-jesjiva terecht in Frankfurt a/M, maar vluchtte vandaar naar Nederland, waar hij het Jodendom meer gezellig dan diepgaand in kennis vond. Hij hield het hoofd boven water met een zuivelfabriekje, trouwde met de dochter van de secretaris van de Joodse gemeente, Ro Jacobsen, die godsdienstonderwijzeres was, en groeide tijdens de bezetting uit tot een respectabel verzetsman. Levend onder valse naam, ondergedoken, kinderen krijgend – die ze bij niet-Joden onderbrachten – valt op hoe hardnekkig het jonge echtpaar hun traditioneel Joodse overtuiging bleef volhouden tot en met het water van een donkere gracht als mikwe, waarbij Adje zijn vrouw aan een ceintuur tegen verdrinking beschermde. Ondertussen voorzag hij honderden ondergedoken Joden van voedsel en runde een 'schuilkerk'. Adje's verzetswerk was tegelijkertijd deel van het niet-Joodse verzet en kon zonder dat aspect ook niet bestaan. Het valt op hoe

soepel hij wist om te gaan mensen van allerlei pluimage, van communisten tot gereformeerden. Zijn perfecte Duits bleek een enorm voordeel te zijn, bruikbaar voor anderen ook. Het strikt volhouden van een orthodox-Joodse leefwijze blijft een rode lijn in de levens van Adje en Ro Cohen, ook na de oorlog, maar een mystieke inslag was Adje Cohen al vroeg niet vreemd. Bij de eerste Simchat Tora dienst na de oorlog in Rotterdam kon niet iedereen de uitbundigheid waarderen waarmee hij met een Torarol danste: "U maakt er een Russische bende van", zei een vertegenwoordiger van het stijve Hollandse decorum en verliet op hoge poten de sjoel.

Na de oorlog volgde een moeilijke tijd, waarin vervreemding ontstond ten aanzien van de zich opnieuw vestigende Nederlandse Joodse gemeenschap. Van centrale persoon in het verzet en Joods leider, kwam Adje Cohen steeds meer in de marge terecht. Via allerlei handel en zaken kwam hij meer internationaal in contact met allerlei chassidische rabbijnen en ten slotte ook de Lubavitsjer Rebbe, met wie hij jarenlang een intensief contact onderhield zonder overigens zichzelf te gaan identificeren als behorend tot deze richting. Hij hoorde steeds duidelijker bij een internationale Joodse wereld, maar financieel ging het gezin regelmatig bijna onder. Het

weinig dat het echtpaar verdiende, ging altijd naar de – deels buitenlandse – opleidingen van hun inmiddels zes kinderen. De jaren zeventig brachten eindelijk verbetering in een tot dan toe bedreigd en opgejaagd bestaan, via WUV en verzetspensioen. Ook de verhuizing naar Amsterdam hoort bij die verbetering.

Zijn drang om het Jodendom – zoals dat in zijn ogen moest zijn – te redden en meer Joden naar Nederland te brengen ten einde de Joodse gemeenschap getalsmatig en inhoudelijk te herstellen en in Joodse zin op een hoger plan te brengen, kreeg uiteindelijk gestalte in het Cheider, dat bij het gezin Cohen thuis begon, maar uitgroeide tot een erkende - zij het kleine - school waar (gebruikmakend van het nieuwe Nederlandse 'minderhedenbeleid') een andere balans bestaat tussen Joods en seculier onderwijs dan bij het Joods Bijzonder Onderwijs. Zijn internationale netwerk functioneerde daarnaast voor de redding van duizenden Joden uit Iran, waarvoor Jaap Sanders met de inmiddels bejaarde Cohen diverse malen naar Pakistan reisde.

Het is een van de meest fascinerende onderdelen van dit uitstekende boek.

* Jaap Sanders, Adje Cohen, een leven in verzet (Amsterdam 2021), uitg. Van Praag, ISBN 978 90 490 24321, € 24,95.

Adje Cohen in 1975. Foto: Erwin Verheijen

ALL OUR BROTHERS AND SISTERS: JODEN DIE JODEN REDDEN TIJDENS DE HOLOCAUST

door Hans Schippers

Vorig jaar was er internationaal bijzondere aandacht voor de rol die Joden speelden in het verzet tegen de nazi's. Een publicatie over het aandeel dat Joden hadden in het redden van andere Joden tijdens de Holocaust 'All our Brothers and Sisters, Jews saving Jews during the Holocaust' kwam na corona-vertraging in april jl. uit bij uitgeverij Peter Lang (Bern 2021). Het gaat om een 334 pagina's tellende Engelstalige bundel met bijdragen van auteurs uit diverse landen, waaronder ook Nederland.

De eindredactie was in handen van prof. Judith Tydor Baumel-Schwartz (directeur van het Finkler Institute of Holocaust Research en professor Joodse geschiedenis aan de Bar-Ilan Universiteit) en Alan M. Schneider (directeur van het B'nai Brith World Center in Jeruzalem en mede-oprichter van diverse projecten over Joden die Joden hebben gered).

Nederland

Het boek gaat vooral over de redding van Joden in West-Europa, Italië en Griekenland. Oost-Europa is met een hoofdstuk over een reddingsactie in Polen minder goed bedeed. Veel hoofdstukken hebben een overzichtskarakter, het zijn samenvattingen van eerder verschenen publicaties, inclusief de Westerweelgroep in Nederland. Maar er is ook origineel onderzoek. Voor Nederland is dat een verrassend hoofdstuk over Carla Olman door de Amerikaanse onderzoeker dr. Raymond Sun.

Carla Olman

Carla was bij de Duitse inval zeventien jaar oud en een actief lid van Liberaal Joodse Gemeente in Amsterdam. Margot en Anne Frank behoorden tot haar kennissenkring. Het gemengde gezin Olman – moeder was van oorsprong katholiek – woonde in de Rivierenbuurt. Marcus Olman had een bedrijf in dameskleding. Carla was een individualistische jonge vrouw die roeide en lange fietstochten maakte. Zij had een jonger zusje, Miep. Alle vier overleefden de bezetting.

In 1941 werd Carla als Joods geregistreerd, maar vanwege haar moeder is dat een jaar later teruggedraaid, zodat ze geen ster hoefde te dragen, toen die in 1942 werd ingevoerd. Vader Olman had een broer en zus in Rotterdam, beide met een gezin. Aaltje (Ali) was gehuwd met Benjamin Joël uit Den Haag die al in april 1942 werd opgepakt en vermoord. In 1943 kwam ze zelf in een deportatietrein terecht met hun vijf kinderen. Haar broer

* Een eerdere versie van deze bespreking heeft gestaan in Joods NU, landelijk blad van de LJG-Nederland, 2/21. Voor de Aleh hebben we de gegevens enigszins aangevuld.

Judith Tydor Baumel-Schwartz and
Alan M. Schneider (Eds.)

All Our Brothers and Sisters

Jews Saving Jews During the Holocaust

PETER LANG

Eliazer Olman probeerde haar toen met behulp van Carla te redden. Gekleed in verpleegstersuniform, met valse papieren en een grote dosis lef doorzocht Carla de trein tot zij haar tante Ali gevonden had. Die gaf haar direct het jongste kind, Loetje mee (Louis geb. 1935). De andere vier kinderen meenemen was te riskant. Op het perron werd Carla aangesproken door een Duitse soldaat. Ze vertelde dat het kind ziek was en naar het ziekenhuis moest en mocht doorlopen. Loetje overleefde de oorlog in onderduik (hij overleed in 1990 in Hardenberg). Tante Ali en de vier andere kinderen en ook Eliazer en zijn gezin overleefden de oorlog niet.

Na deze – waarschijnlijk eerste – actie wist Carla nog zo'n veertig Joden aan onderduikadressen te helpen, daarbij profiterend van kennis en contacten die zij tijdens de fietstochten had opgedaan. Zij wist welke huizen geschikt waren om onder te duiken, soms kende ze de bewoners. Carla bracht de onderduikers meestal op de fiets weg. Goed getraind als roeister en fietser beschikte ze over het nodige uithoudingsvermogen, zowel fysiek als mentaal.

Carla kwam tijdens de oorlog, door het intensieve contact, onder de invloed van het katholieke geloof en liet zich dopen, maar zette haar verzetswerk voort. Na de oorlog trouwde ze met een katholieke vriend en hun kinderen kregen een katholieke opvoeding. Ze sprak nooit meer over de oorlog. Na het overlijden van haar man vertrok Carla in 2004 naar haar oudste dochter in de Verenigde Staten. Daar sloot zij zich na enige tijd aan bij een Reformsjoel. Sindsdien sprak ze op scholen over haar verzetswerk en werkte mee aan een publicatie daarover. Het was een soort derde leven, dat bij deze eigenzinnige vrouw rimpelloos aansloot bij de twee voorgaande. Inmiddels is ze bijna honderd jaar oud.

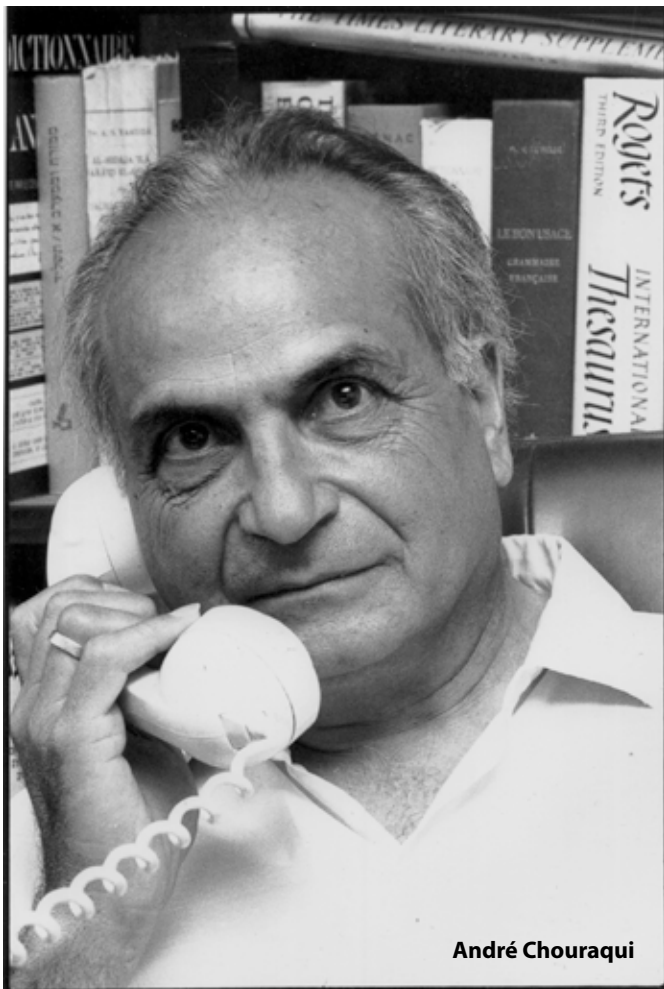
Plateau Vivarais

Andere hoofdstukken bieden een nieuwe blik op bekende zaken. Een voorbeeld is de redding van zo'n 5000 Joodse en niet-Joodse onderduikers op de grotendeels door protestanten bewoonde hoogvlakte van Vivarais in het zuidelijke Franse departement Haute-Loire. In de traditionele versie hadden ongeveer 3500 Joden daar een rol als passieve onderduikers. Maar auteur Nathan Bracher toont aan dat er sprake was van een wisselwerking tussen het protestantse en Joodse verzet. De verschillende Joodse hulporganisaties speelden een minstens even belangrijke rol als de verzetsmensen rond de predikant Andre Trocmé.

Een van de sleutelfiguren was de in 1917 geboren Algerijnse Jood André Chouraqui. Hij groeide op in de buurt van Oran in de daar bestaande culturele mengeling van Arabische en Berber moslims, Franse katholieken en Joden. Kort voor de Tweede Wereldoorlog kwam hij voor een rechtenstudie naar Frankrijk, waar hij door zijn kennis van Joodse religie, islam en christendom al jong naam maakte als publicist en vertaler. Chouraqui bracht vanaf najaar 1942 Joodse kinderen uit de grote steden naar de Vivarais om onder te duiken. Het was zeer gevaarlijk werk. Van de drieëndertig Joodse helpers die tegelijk met hem dit werk begonnen, waren er najaar 1944 nog maar vier over.

Daarnaast bleef Chouraqui actief als vertaler en schrijver. In en buiten de Vivarais was een groep Joodse en niet-Joodse filosofen, theologen, juristen, schrijvers en historici actief die met elkaar discussieerden en ideeën uitwisselden. De schrijver Albert Camus zocht Chouraqui verschillende malen op voor advies over zijn in Oran spelende boek *La Peste*.

Na de oorlog was Chouraqui een leidende figuur in de

André Chouraqui

Alliance Israélite Universelle en Unicef. In 1958 maakte hij Alia en werd naast zijn culturele werk adviseur van premier David Ben Goerion. Onder Teddy Kollek was hij vice-burgemeester van Jeruzalem (culturele en inter-religieuze zaken). Als bestuurslid van Unicef was Chouraqui een drijvende kracht achter de bestrijding van de oogziekte trachoom, die vooral in ontwikkelingslanden voorkomt. Hij overleed in 2007.

Grieks-Joods verzet

Bij een van de eerste transporten die in maart 1943 vanuit Thessaloniki in Auschwitz aankwamen was de vijftien-jarige Jacob 'Jakitto' Maestro. Na aankomst werd hij tewerkgesteld. Joden uit Thessaloniki spraken nog Ladino sinds hun verdrijving uit Spanje. Jakitto kende bovendien ook wat Duits en een Poolse opzichter stelde hem aan als tolk.

Hij vertaalde de Duitse bevelen voor zijn medegevangenen en leerde ze op maat te marcheren. De opzichter liet het samenstellen van de werkploegen al snel aan Jakitto over.

Vanuit die positie kon hij veel doen om mensen langer in leven te houden, deels ook via omkoping met spullen die andere gevangenen in kleding en schoenen van vermoorde Joden vonden.

Het was een gecompliceerd en levensgevaarlijk spel, dat hij tot de bevrijding van Auschwitz kon volhouden, schrijft auteur Gideon Greif. Van de unieke 55.000 personen grote Sefardische gemeenschap van Thessaloniki, met zijn dertig naar Spaanse steden genoemde synagogen, restten na de oorlog slechts enkele duizenden overlevenden. Jakitto sprak nooit over wat hij in Auschwitz had gedaan. Hij leefde onopgemerkt in Israël. Pas vrij recent werd hij bekend nadat een boek over zijn reddingswerk was gepubliceerd.

* Judith Baumel-Schwartz, Alan Schneider, *All Our Brothers and Sisters. Jews saving Jews During the Holocaust*, Peter Lang, Bern 2021.

Carla Olman

Zomertijd

De zomertijd, zojuist afgelopen, heet in het Engels Daylight Saving Time en dat geeft beter weer waarvoor deze is ingesteld, namelijk om de uren van daglicht beter te benutten en zo kaarsen, respectievelijk elektriciteit te sparen. Er zijn zo'n zeventig landen die de zomertijd aanhouden, meestal van maart tot oktober. Er zijn zelfs een paar landen die zo enthousiast zijn over die zomertijd, dat ze het hele jaar permanent de klok een uur verschoven hebben.

De veelgenoemde besparing van energie, die de zomertijd ons verschaft, houdt de gemoederen erg bezig en is nooit helemaal bewezen; het zou de werklust bevorderen.

Ik wil het hier eigenlijk hebben over de vraag hoe de mensheid op het idee is gekomen om de klok te verzetten om het daglicht beter te gebruiken. De Romeinen zagen het probleem anders en hadden in de zomer uren die langer waren dan in de winter, zodat er altijd evenveel uren per dag waren, namelijk 12, tussen zonsopgang en zonsondergang. Ze bezaten natuurlijk ook niet allemaal horloges, dus dat kon toen nog. Het begrip 'uur' is ook al van eerbiedwaardige leeftijd, van voor de gebruikelijke jaartelling, dankzij de indeling van dag en nacht in 24 uur bij de equinox, als dag en nacht precies even lang zijn. De zon staat dan recht boven de evenaar en dat gebeurt twee keer per jaar. De uren bestaan uit 60 minuten en de minuut uit 60 seconden. Die minuut en de seconde – die al werden gebruikt in Sumerische tijden en zijn gebaseerd op het 60-tallige systeem – worden gedefinieerd als zestigste van een uur, respectievelijk als zestigste van een minuut, maar niemand vertelt er bij hoe de Sumeriërs dat konden meten. Ze waren wel heel goed in de astronomie.

Tegenwoordig wordt dit alles accuraat bepaald met een atoomklok en dat gaat mij echt boven mijn pet; maar het is wonderlijk precies, dat wel. Zolang de mensheid met de kippen op stok ging, ging alles goed. Het gedonder begon pas, toen we op die vaste tijden de wekker gingen zetten, en dat was soms nog in het donker en soms al bij licht. Er werd over nagedacht hoe we daar iets aan konden doen. Er bestaat een legende dat Benjamin Franklin als eerste overwoog zomertijd in te stellen, maar dat hij het niet serieus bedoelde. Het begon pas echt in het Duitsland van de Eerste Wereldoorlog en Nederland deed toen braaf mee vanaf 1916.

"My client pleads 'not guilty', his biological clock got confused by Daylight Saving Time"

Er zijn ook wel bezwaren tegen de zomertijd; dat ene uur tijdsverschil zou niet ten goede komen aan onze biologische klok, met ongewenste gevolgen voor onze gezondheid. Dit lijkt me wat overdreven. De omschakeling zou mogelijk leiden tot meer verkeersongevallen. Dat is niet heel duidelijk bewezen.

Ik kan me nooit herinneren of het met die klok nou voor- of achteruit gaat. Hier is een ezelsbrug: in het Voorjaar gaat de klok een uur Vooruit!

Veel plezier met de wintertijd!

Eldad Kisch

Dit najaar overleed Peter Joël Bugel z.l., plaatsgenoot van Ya'akov Almor in Mitzpe Ramon. Ya'akov vertaalde daarna een door Peter geschreven hoofdstuk uit 'Klompes & Kamelen' in het Ivriet en besloot het door Peter vertelde verhaal als column in Aleh te publiceren. Na de vertaling volgt ook de Nederlandse versie. Het had een column van Peter Bugel kunnen zijn.

בשנות השבעים, כחצי שנה ארחי הגיענו לארץ, הייתי מעורב בתאונת דרכים ב "כביש הדמים" ליד עכו. הרי כבישים עם תשתיות גרועות שבהם מתרחשים תאונות רבות נקראים "כבישי דמים".

עזרא, אדם מבוגר ממושב בוסתן הגליל, שוחרר מבית החולים יום קודם, לאחר ניתוח עיניים. אבל לא הודיעו לו על הגבלות הראייה שלו. מכוניתו הייתה סוסיטא, לא חזקה מספיק כדי לעמוד בהתנגשות. הוא ערך קניות בעכו ומשם המשיך לביתו על מנת לטפל אשתו חולת הסרטן. הוא עזב את הנתיב שלו, כדי לפנות שמאלה למושב שלו ולא ראה את המכונית שלי. כך התנגשנו ונפצענו קשה, שנינו. שני חיילים פינו אותי מהמכונית הבושרת והובילו אותנו לבית החולים בנהריה. עזרא נפטר בחדר המיון. אני הועברתי בהמשך למחלקה האורתופדית

בבוקר ביקרה אותנו מה שמכונה "מקהלת התרנגול והעדה": הכירורג האורתופדי הראשי - רומני מגושם ומבוגר, הרופאים המקומיים, האחות הראשית והפיזיותרפיסט. המיטה שלי עדיין הייתה במסדרון ליד תחנת האחיות. הרופא הראשי הסתכל בניירות שלי וממלמל בלטינית רפואית: Amputatia, (ז'א הסרת האיבר על ידי טראומה, מחלה רפואית או ניתוח) והמשיך. חברי המקהלה כתבו: בחריצות "אמפוטציה" בפניקסים שלהם והמשיכו הלאה. אני עצמי הייתי חצי מחוסר הכרה וכמעט לא קלטתי מה משמעות של המילה הזו לחיי.

Peter en Elisheva Bugel tegen de achtergrond van hun Landrover in Mitzpe Ramon

אני חושב שזו היתה שעת לילה כשרופא הגיע שוב למיטה שלי ואמר: "פטר, תן לי לנסות לתקן את הרגל שלך. אם אני לא אצליח אנחנו עדיין יכולים לזרוק אותה". הוא עזר לי לחתום על הניירת הדרושה לביצוע הניתוח, וכעבור יומיים הייתי בחדר הניתוחים. ג'ו מעולם לא סיפר לי איך הוא הצליח להפוך את החלטת המנתחים הראשיים. אני הייתי עדיין תחת השפעה כבדה של משככי כאבים ולקראת הניתוח הייתי בהרדמה מוחלטת. התעוררתי מאוחר יותר בערב ואותו רופא עמד ליד מיטתי

וסיפר: "חיברתי כל חתיכה לאן שהיא שייכת, 87 חתיכות עצם." אחר כך הראה לי מפית ועליה רסיס עצם לבן והוסיף: "דק את השבר הקטן הזה לאיכולתי להחליף." מכיוון שלא יכולתי לדבר, הוא דיבר בעצמו. הוא היה איש מצחיק, חובש כיפה ובן כ-04 שנים. שמו היה ג'ו והוא הגיע מניו יורק. הוא למד בניו יורק, נקרא לויטנאם וחזר בדיוק בזמן להתנדב במלחמת יום הכיפורים. לכן היה לו ניסיון עשיר ומומחיות ברפואת מלחמה.

שנה לאחר מכן, במהלך ניתוח, הוסרו ממני לוח עיגון ו 71 הברגים. "ג'ו" אמרתי, "הבטחת להוציא את כל הברגים." "לא" ענה הרופא, "בוא נשאיר את אותם ארבעה ברגים שעוברים דרך הברך שלך." "הדברים האלה עלולים להיות מסרטנים, עניתי. לזה ענה הרופא: "אם אתה נוהג הלך ושוב לחיפה פעם אחת, יש לך סיכוי גבוה יותר לחלות בסרטן מאשר בגלל ארבעת הברגים האלה. אבל בסדר, אני יכול למחזר ולהשתמש בהם היטב. רק שלך יהיה הרבה יותר כאב אחר כך. דניאל יתפור אותך, כי אני הולך לשתות את הקפה שלי."

ביום חמישי לאחר הניתוח ההוא שאלתי את הרופא האם אוכל לחזור הביתה ביום שישי, מכיוון שרציתי ללכת למרחצאות הגופרית בעין גדי, שעזרו לי לשכך את הכאב. "בשום אופן לא!" אמר ג'ו, "אתה תישאר כאן עוד עשרה ימים! זה העונש שלך על ארבעת הברגים האלה!" אבל אחר הצהריים של יום שישי, מעט לפני השבת, הוא הגיע, הניף את סכין הצבא השוויצרית שלו ושחרר את התפרים. "לך לאסתי על מנת לחטא את האזור, ואם מי ים המלח שורפים יותר מדי, צא מהם מיד!"

שלוש שנים לאחר מכן, כאשר אני ללא כסא גלגלים, הליכון או קביים, נסעתי בכביש הראשי של נהריה ובצומת פגשתי את ג'ו בתוך הטנדר שלו. "תוציא את הרגל שלך החוצה", פקד, מבלי לשים לב למכוניות הצופרות. הוא הביט בצלקת, לחץ את ברכי ואמר, "בסדר, סע לשלום!"

21 שנים לאחר מכן התגיירנו ואני בחרתי להוסיף את שמו של ג'ו - יואל - כשמי האמצעי, על שם הרופא חובש הכיפה שהציל את חיי באופן מסוים.

Sa be-shalom

door Peter Joël Bugel

Tegen het einde van de jaren zeventig - we woonden nog maar een half jaar in Israël - kreeg ik een ernstig auto-ongeluk op de 'kvish hadam' vlak bij Akko, een weg waarop veel ongelukken gebeurden vanwege de slechte infrastructuur en vandaar 'bloedweg' genoemd. Een man die kort na een oogoperatie in zijn Susita (een in de zestiger en zeventiger jaren in Israël van fiberglas gemaakte auto) vlak voor me plotseling linksaf sloeg, de weg naar zijn moshav. We werden beiden zwaargewond. Hij stierf op de eerste hulp; ik werd een dag later naar de orthopedie verhuisd.

Daar kwam op de morgen het zogeheten 'haan-en-hennenkoor' langs. Het afdelingshoofd, een echte Herr Doktor, een zwaargebouwde Roemeen, samen met zijn collega-artsen, de hoofdzuster en de fysiotherapeute. In de wandeling langs mijn bed, dat nog steeds op de gang stond, keek hij even in de papieren die op mijn deken lagen, zei: "amputatia", en wandelde verder. De meewandelende

koorleden schreven dat ijverig op in hun blocnotes. Ik was gelukkig nog te verdoofd om me de betekenis van dat oordeel te realiseren.

Later – het moet 's nachts zijn geweest – kwam er een arts aan mijn bed die Engels met me sprak. “Ik denk dat ik dat been kan redden. Als het niet lukt kun je het altijd nog weggoien. Mag ik het proberen?” Ik tekende voor die operatie en twee dagen later was het zover. Ik was nog steeds zwaar verdoofd en kreeg een algehele anesthesie. Toen ik 's avonds wakker werd stond dezelfde dokter weer naast mijn bed, nu met een servetje in zijn hand: “Ik heb alles op z'n plaats gekregen, achtenzeventig stukjes bot. Dit stukje kon ik niet kwijt.” Er lag een wit schilfertje op dat servetje. Hij bleek Joe te heten. Een vrolijke grappenmaker met een keppel op. Hij was in New York opgeleid, had praktijkervaring opgedaan tijdens de Vietnamoorlog, ging daarna op Alia en was net op tijd in Israël voor de Jom Kippoer-oorlog. Kortom, hij had een schat aan praktijkervaring.

Na een jaar mochten de eenentwintig schroeven en een ankerplaat uit mijn dijbeen. Tijdens de procedure telde ik mee wat in het bakje viel. Zeventien schroeven.

“Joe, je zei dat je ze er allemaal uit zou halen?”

“Nee, die laatste vier gaan recht door je knie heen, die laten we zitten.”

“Die dingen kunnen kankerverwekkend zijn,” pareerde ik.

“Als je één keer naar Haifa op en neer rijdt, heb je meer kans op kanker dan door die vier schroeven, maar okay, ik kan ze goed gebruiken. Je zult daarna wel veel meer pijn hebben! Daniël zal je dijbeen dichtnaaien, want ik ga koffie drinken.”

De donderdag na die operatie vroeg ik of ik op vrijdag naar huis mocht, want ik wilde naar de zwavelbaden in Ein Gedi, die me tegen de pijn zouden helpen.

“No way”, zei Joe: “Je blijft zeker nog tien dagen hier!”

Maar vrijdagsmiddags, kort voor Sjabbat, kwam hij langs, haalde zijn Zwitserse zakmes uit zijn zak en wipte de hechtingen los.

“Ga naar Esti om de wond te steriliseren en als het zoute water te erg bijt, ga je er uit.”

Drie jaar later, net bevrijd van rolstoel, looprek en krukken, reed ik in de hoofdstraat van Naharia en kwam op een kruispunt Joe tegen in zijn VW-busje. Hij stopte midden op straat.

“Steek je been naar buiten,” commandeerde hij. Zonder zich iets van de toeterende auto's achter zich aan te trekken, keek hij naar het litteken, kneep wat in mijn knie en zei: “OK, sa beshalom” (ga heen in vrede). Zo was Joe.

Tien jaar nadien ben ik uitgekomen, en mijn middelste naam is Joël, ter ere van Joe.

***Naschrift over het auto-ongeluk:**

Ik was bewusteloos en zat in mijn auto die in brand stond, opgesloten. Twee Druzensoldaten van het legerkamp tegenover Bustan Hagalil zagen dat er iemand in een brandende auto zat en hebben me er maar net op tijd uitgehaald. Een jaar later, toen ik die auto (met nog een Nederlands nummerbord) weer 'uitvoeren' moest, vond ik m'n schoenzolen vastgeschroeid aan de bodem van het wrak terug. En de staat inde een jaar parkeergeld voor de hoop roest waarin m'n onbruikbare auto veranderd was.

Jenin

Het gebeurde tijdens de steile klim bij kibboets Farod. Plotseling bevond ik me in een blauwwitte wolk, die me het zicht op de weg benam. Tegelijkertijd klonk er luid getoeter van een passerende auto. Ik dacht meteen dat er iets heel fout was met de motor van mijn oude werkpaard, de Subaru Stationcar anno 1990. Recent nog had ik op het teststation met enige trots de platen met het opschrift 'Rechev Asfanut' aangeschroefd gekregen, trots omdat de auto nog steeds functioneerde. Ik had hem gekocht van Sheikh Abu Razi, toen hij 75 werd; een leeftijd waarop sheiks worden geacht niet meer auto te rijden.

Ik manoeuvreerde de auto langs de vangrail en zette de motor af. Langzaam werd dwars door de zwaar naar olie ruikende wolk het landschap zichtbaar. Wat nu? De weg steeg niet meer, dus proberen door te rijden. Ik startte opnieuw de motor. Tot mijn grote verbazing werden er geen wolken geproduceerd. Ik vervolgde mijn weg, wel gespannen dat het elk ogenblik afgelopen kon zijn. Het scenario van wat er allemaal zou gaan gebeuren, als dat het geval was, circuleerde koortsachtig door mijn brein. Ik vreesde vooral de steile hellingen weer terug naar Peki'in. Maar niets van dat alles. Steeds door de achterruit turend naar wat de uitlaat uitspuugde. Niets. Eenmaal in Peki'in reed ik meteen door naar de garage van Yousef Bakriye.

De lange Druze keek bedenkelijk en reed onmiddellijk mijn Subaru de brug op. Na een minuut of tien had hij de diagnose gesteld. Ernstig deelde hij mij mee dat de auto nu toch werkelijk slachtoffer was geworden van zijn leeftijd. Reparatie zou vereisen dat de hele motor uit elkaar moest om de plek van de interne lekkage van olie te traceren. Dat zou zoveel arbeid vergen dat financieel de aanschaf van een andere auto zinnig werd. Hij zou op zoek gaan naar een wagentje dat passend was voor Ruth el Hollandiye.

Zonder problemen reed ik naar huis, de auto had zelfs iets kwieks over zich gekregen. Ik was nog niet overtuigd dat mijn trouwe auto nu echt bezweken was. Mailde met een aantal kenners in het autovak, die echter allemaal zeiden: "Ruth, wees nu toch verstandig, je woont alleen en veraf. Je bent afhankelijk van de auto." En inderdaad was ik zover gekomen, dat ik al afspraken begon uit te stellen totdat ik een ander wagentje had.

Maar toen dacht ik ineens aan Rasup, de bibliothecaris van het dorp. Hij rijdt ook in een Subaru 1990. Ik belde hem en schetste in het kort mijn probleem. Hij begreep het meteen en vroeg langs te komen in de bibliotheek. "Maak je geen zorgen", zei hij: "Dit wordt prima opgelost in Jenin. Kan je morgen?" Rasup komt allang niet meer bij de Peki'inse garages en lost alles in de beruchte stad op. Prima contacten daar. "Gaan we vroeg weg. Ik zal Mahmud en Muhamad bellen. We stoppen elk kwartier, zodat de auto kan afkoelen. Minstens een vijfde van de prijs. Gespecialiseerd in oude auto's. Hebben alle onderdelen, Subarustad. Half vijf, okay?"

Helemaal naar Jenin, in mijn gevoel een tocht naar het buitenland, broeinest, terrorisme. Gevaarlijk. Van slapen kwam die nacht niet veel, bang niet op tijd wakker te worden.

Het was nog pikdonker toen ik omhoog klom naar mijn auto. Daar stond Rasup al te wachten. "Eerst olie en water controleren", zei hij. Met het licht van zijn telefoon keek hij onder de motorkap. "Wat is dat!" riep hij, wijzend naar het oliereservoir: "Waar is de schroefdop?" Ik zag een gapend gat en eromheen allemaal olievlekken. We schoten in de lach. Nee, dit kan toch de oorzaak niet zijn! De garageman had immers alles nagekeken... Ik stopte een prop papier erin en we gingen toch op weg.

"We moeten wel zorgen, dat de auto niet rookt, want dan laten de Israeli's je niet door de wegversperring. Even weer laten rusten. Zeg dat je inkopen gaat doen of naar de tandarts moet," Rasup was duidelijk de regisseur van deze onderneming; ik begon het leuk te vinden.

Het was net licht geworden toen we via Afula 'Palestina' binnen reden. Overal stonden groepen mannen te wachten op werk in Israël. Het checkpoint: een paar mooie meiden wuiven met hun hand dat we door kunnen rijden, als Rasup de ID-kaarten tegen de voorruit drukt. Het vuil langs de weg is enorm. Straten lang, het plaveisel vol met olie, de ene garage na de andere, uitpuilend van onderdelen van gesloopte auto's. Ik word gepasseerd door menige Subaru. Ik ontspan meteen: hier weten ze van oude auto's. En zeker die van mij.

Mahmud en Muhammad, wat trieste oudere mannen, staan ons al op te wachten. Geen nonsens; koffie en meteen aan de slag. Mahmud graait in die enorme berg onderdelen en komt al gauw terug met een schroefdop in zijn hand. Hij kruipt achter het stuur en geeft voluit gas. Geen wolken. En ja, wat nu? Ik zit met een paar duizend shekel in mijn portemonnee en heb die vriendelijke mannen besteld om min of meer mijn hele motor uit mekaar te halen. Ze hadden er de hele dag voor uitgetrokken. Alleen een schroefdop is een enorme inkomstenderving voor hen. Ik besluit dat ze nu toch maar de hele auto grondig na moeten kijken. In elk geval een 10.000 kilometerbeurt. Aan de andere kant van de straat staat hun oom of neef al te grijzen, want we moeten eerst nieuwe onderdelen en olie kopen. We krijgen inderdaad koffie en de prijs is een lachertje.

Het is stralend weer. We gaan boodschappen doen in de stad, terwijl de broers mijn auto gaan opereren. "Niet hardop Hebreeuws praten hoor", zegt Rasup: "Er lopen vervelende mensen tussen het publiek." We worden gepasseerd door een jonge man die een enorme koperen kan op zijn rug toorst, hij vent limonade. In zijn hand klept hij twee koperen schoteltjes tegen elkaar om zijn komst aan te kondigen. De drukte neemt steeds meer toe, getoeter, gedrang van auto's, geroep van kooplieden.

De groezeligheid is enorm. De gevels zijn afgedekt met koopwaar, kleding, poppen met hoofddeksels, sluiers en lange Arabische jurken, herrie met jankerige muziek. De hemel ziet zwart van de ontelbare elektriciteitskabels, het plaveisel eindeloos hersteld, een kippenslachterij, overal karretjes met bossen peterselie en wilde spinazie. De koopman begiet steeds het groen. Overal geuren van kruiden en koffie. Kleurige katoenen zakken gevuld met specerijen. Heel veel plastic en kitsch. Ik heb veel bekijks met mijn Europese ponum. Aan Rasup wordt gevraagd wie ik ben. Ik hoor steeds het woord Subaru vallen als hij antwoord geeft.

Rasup gaat een winkeltje binnen. De koopman schuift gelijk een stoel aan waarop ik moet gaan zitten. Krijg koffie, met heel veel hel (kardamon). Ik bedenk wat ik hier kan kopen. Ik laat zakjes vullen met allerlei kruiden en specerijen. Tijd speelt geen rol. Als we afrekenen, schieten we beiden bijna in de lach. Het voelt gek in shekels te betalen. Ik krijg een cadeautje toe.

We lopen door steegjes. Vuil, grof beton. Dan een oude moskee, verfrissend, met groene koepel en stenen minaret, palmen. Af en toe komt schuchter een jongetje mij een flesje water aanbieden, ik geef het kind vijf maal van wat hij vraagt aan geld. Een ander, niet ouder dan een jaar of zes, komt met een doosje kauwgom. Opdringerig zijn ze niet. Dikke mensen: ik zie ze niet. Ineens realiseer ik me hoe arm ze hier zijn. Hoe is het mogelijk, dat zoiets bestaat naast zo'n modern land als waarin wij wonen?

We gaan wat eten. Uiteraard humus. Via gangetjes komen we ineens in een ruimte zonder ramen met nissen waarin families eten. Gesluisde vrouwen. Razendsnel worden we bediend. Rasup excuseert zich even. Ik ben alleen. De humus is heerlijk. Tegenover mij zit een echtpaar. We knikken vriendelijk naar elkaar. Dan staat ineens de man op en komt naar mijn tafeltje. Hij spreekt Hebreeuws. "Mevrouw, ik bewonder u, dat u hier zomaar tussen ons zit en eet. Deden dat maar meer Israeli's. Weet u, het zijn de gewone mensen niet, het is de bovenlaag." Hij kijkt me veelbetekend aan. Ik vraag hem: "Moeten de winkeliers aan Hamas betalen?" Hij knikt droevig. Mafiosi, gaat het door mij heen.

Als we weer bij de garage zijn, zie ik dat ze de motor toch uit elkaar hebben gehaald. Hier en daar is lekkage gevonden en is hersteld. Ik zie dat ze razendsnel en kundig werken. Vaklui. Ze hebben vier uur gewerkt als het karwei klaar is. Als ik vraag hoeveel het kost, vragen ze me bijna verontschuldigend 450 shekel. Ik geef ze natuurlijk een dikke fooi, want ik heb de mazzel niet daar te wonen.

Bij de 'machsom' (roadblock), terug naar huis, laten de mooie Israëlische meiden ons nu wel stoppen. Ze graaien tussen de plastic tasjes. Okay, we kunnen doorrijden. De Subaru loopt als een tierelier.

Ruth de Jong

De berichten in deze rubriek zijn gebaseerd op actualiteiten gepubliceerd op jonet.nl en in andere Nederlandse media. Deze aflevering bestrijkt de periode van begin augustus 2021 tot circa medio november 2021.

Namenmonument

De meest bijzondere gebeurtenis in de afgelopen periode was de opening van het Holocaust Namenmonument op zondag 19 september in Amsterdam door koning Willem-Alexander, samen met Jacques Grishaver. Voor zijn niet aflatende inzet werd Grishaver, voorzitter van het Nederlands Auschwitz Comité, bevorderd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Het monument is ontworpen door de in Polen geboren Amerikaanse architect Daniël Libeskind, zoon van Sjoa-overlevenden, die ook nog een paar jaar in Israël heeft gewoond. Het monument wordt inmiddels druk bezocht.

Andere namenmonumenten

Afgezien van het indrukwekkende Amsterdamse monument zijn er recent nog twee namenmonumenten ingewijd, en wel in Zandvoort met circa zeshonderd namen en Leeuwarden met ruim vijfhonderd namen. Het Zandvoortse monument heeft de vorm van een lint met een lengte van twintig meter en staat op de plek van de vroegere synagoge. Het Friese monument bestaat uit drie glazen zuilen. Ook in het voormalige Joods Werkdorp in de Noordhollandse Wieringermeerpolder komt een namenmonument met bijna tweehonderd namen van Sjoa-slachtoffers. In het Werkdorp werden voor de Sjoa jonge Joodse vluchtelingen uit Duitsland en Oostenrijk opgeleid voor praktisch beroepen, zoals boer, timmerman en dergelijke. Het doel was emigratie naar onder andere Palestina en Zuid-Amerika. In het Belgische Antwerpen komt eveneens een namenmonument voor alle in de oorlog omgekomen en omgebrachte 25.000 Antwerpenaren. De vermoorde Antwerpse Joden vormen één van de vier groepen waarover informatie wordt verzameld om hun herinnering levend te houden.

Restauratie Obrechtsjoel Amsterdam

Momenteel vindt een grondige opknappbeurt plaats van de in Amsterdamse Schoolstijl gebouwde Rav Aron Schustersjoel aan het Obrechtplein in Amsterdam Zuid. Over enkele maanden zal de bijna honderdjarige sjoel weer in gebruik worden genomen. Het gebouw is ontworpen door architect Harry Elte en is een rijksmonument.

Positief nieuws

Er zijn tal van voor de Joodse gemeenschap in Nederland gunstige ontwikkelingen gaande. Zo is Bart Wallet, een niet-Joodse wetenschapper die goed is ingevoerd in de geschiedenis en het heden van Joods Nederland, benoemd tot hoogleraar Joodse studies aan de Universiteit van Amsterdam (UvA). Het gaat om een nieuwe leerstoel. Het Nationaal Holocaustmuseum in wording dat tegenover de Hollandsche Schouwburg komt, heeft onlangs zijn plannen gepresenteerd. De nadruk zal komen te liggen op menselijke verhalen wat de herkenbaarheid en het begrip van wat er is gebeurd ten goede zal komen. Opening wordt in 2023 verwacht. Er is door de commissaris van de koning een nieuwe, permanente tentoonstelling over Joods Groningen geopend. De expositie bevindt zich in de gerestaureerde Groningse sjoel die ooit op de nominatie stond om afgebroken te worden. En verder was de sjoel in Winterswijk eindelijk weer open tijdens Open Monumentendag in september. Voor de Sjoa woonden er driehonderd Joodse bewoners, de meesten waren veehandelaren of werkzaam in de textielbranche. In Lelystad is een nieuwe Joodse Gemeente opgericht door het chabad-echtpaar Shusterman, afkomstig uit Brooklyn. Er is al een gemeente in het nabij gelegen Almere, waar Joden uit Flevoland naar toe gingen. Verwacht

wordt dat er voldoende draagvlak is voor een nieuwe kehilla in Lelystad. Iets geheel anders is de teruggave van het schilderij *Bild mit Häusern* van Kandinsky door de gemeente Amsterdam aan de erfgenamen. Het was in bezit van het Stedelijk Museum in Amsterdam. Ook positief is de benoeming van Jacob Kohnstamm tot voorzitter van de Restitutiecommissie (ter toetsing van Joodse claims inzake door nazi's en handlangers geroofde kunst). Eerder bracht Kohnstamm een rapportage uit waarin werd geconcludeerd dat er veel mis was met de afwikkeling van Restitutieclaims. Mogelijk wordt van de Restitutiecommissie een uitspraak verwacht rond een schilderij van Jan Sluijters dat in het bezit is van het Eindhovense Van Abbemuseum. Eerder kwam hetzelfde museum in het nieuws rond een schilderij van Kandinsky dat werd geclaimd als roofkunst. De gemeente Arnhem gaat een klankbordgroep instellen om het ingestelde onderzoek naar geroofde Joodse bezittingen (o.a. veel vastgoed) te volgen. Verder het heugelijke nieuws dat het honderdjarige unieke Amsterdamse filmtheater Tuschinski zich voortaan 'koninklijk' mag noemen. Over Joods Amstelveen is een documentaire gemaakt die op tv was te zien.

Negatieve zaken

Er waren weer tal van kleine en grote antisemitische incidenten. Zo werd het Amsterdamse koosjere restaurant HaCarmel weer serieus bedreigd. Amsterdamse stratenmakers gooiden stolperstenen weg in de Sarphatistraat. In de Amsterdamse Indische buurt werd zelfs een stolpersteen uit het trottoir gehaald en gestolen. Het CJO en CIDI deden aangifte tegen een jaarlijkse nazibeurs in de gemeente Houten, waar nazimateriaal, zoals dolken en medailles met swastika's en SS-insignes, vaak voor honderden euro's te koop worden aangeboden. De landelijk coördinator antisemitismebestrijding Eddo Verdoner wil dat boekensite bol.com de verkoop van naziboeken staakt. Uitgeverij Aspect heeft het boek 'Hitlers diamanten' van Theo Beenen, ex-raadslid in Eindhoven, uit de handel genomen en vernietigd. Het boek is omstreden omdat volgens journalist Bart Droog het boek overloopt van met name anti-Joodse en ook andere complottheorieën. Het Haagse raadslid Van Doorn is tot een taakstraf veroordeeld na het verspreiden van antisemitische berichten ('moge Allah de zionisten vernietigen') op Twitter. Het CIDI riep de Amsterdamse homo-organisatie Pride op om afstand te nemen van anti-Israëlbetogers die zich roerden tijdens de Pride-

mars voor gelijke rechten van de zogeheten LHBTQ-gemeenschap. Een Amsterdamse restauranthouder werd antisemitisch bejegend toen hij conform de coronamaatregelen een terrasbezoekster om haar coronapas vroeg toen ze naar binnen wilde gaan om het toilet te bezoeken. Over officiële posters van de film over Anne Frank die momenteel in Nederlandse bioscopen draait werden stickers geplakt met de tekst 'Voor ongevaccineerden verboden'. Schokkend is ook dat de voorzitter van de Raad van Toezicht van de aanstaande omroep Ongehoord Nederland nauw betrokken was bij een extreemrechtse stichting die antisemitische teksten en propaganda uitbrengt. Hij is per direct afgetreden. Nog ernstiger is dat een kamerlid van de radicaal rechtse partij Forum voor Democratie tot de orde geroepen moest worden door de Kamervoorzitter toen hij een parallel trok tussen de coronamaatregelen van het Nederlandse kabinet en de nazitijd.

Antisemitisme en vaccinweigeraars

Nogal wat vaccinweigeraars voelen zich uitgesloten omdat ze geen coronapas kunnen tonen en zich moeten laten testen om op tal van plekken naar binnen te kunnen. Ze vergelijken hun situatie met die van Joden in de aanloop naar de Sjoa. De ongevaccineerden tooien zich o.a. met gele Jodensterren. De groep die geen vaccin wil, is echter zeer gemêleerd. Er bevinden zich strenge christenen onder, zoals jongeren op Urk, die in nazi-uniformen en kamppakken rondliepen, omdat ze de overheid vergelijken met nazi's. Een Sjoa-overlevende uit Amsterdam, Lous Steenhuis-Hoepelman (ze maakte deel uit van het kindertransport uit Westerbork), ging in gesprek met de jongeren om hen duidelijk te maken wat er in de nazitijd gebeurde en nu aan de hand is.

Conflict met Tamarah Benima

Door het CJO, de Joodse koepelorganisatie, en vier andere belangrijke Joodse organisaties (o.a. CIDI en het NIW) werd de Tweede Kamer opgeroepen om zich krachtig uit te spreken tegen vergelijkingen tussen de coronasituatie en de Holocaust. Vandaar de felle en opvallend eensgezinde sterk afkeurende reacties uit Joodse kring over een korte passage in een lezing van de progressieve rabbijn Benima in Friesland. In de Frieslandlezing wees zij op intolerante tendensen in de huidige samenleving. Daarbij concentreerde zij zich op de onverdraagzaamheid vanuit linkse 'woke'-kringen. De lezing die begon met een interessante beschouwing over de kerstening van Friesland ging aan het eind ook in op de dwingende overheidsmaatregelen tegen het coronavirus en de dwang van de nazi's tegen wat zij noemden 'het Joodse virus'. In een interview in De Telegraaf nam de rabbijn daarna geen woord terug en verweet zij de Joodse bestuurders een getto-mentaliteit, omdat zij de Nederlandse machthebbers die de Joden bescherming moeten bieden, naar de mond praten. Ook de befaamde opiniepeiler Maurice de Hond trok een parallel tussen het coronabeleid en de anti-Joodse maatregelen in de nazitijd. Daarover ontstond echter weinig ophef.

Overlijden

In Amsterdam overleed na een lang ziekbed op 73-jarige leeftijd Dror Cohen Rapaport. Hij was ernstig visueel gehandicapt, maar ondanks dat een actievoerder die niet opgaf. Daarom was hij een bekende figuur in ambtelijke kringen die hij bleef bestoken met verbetervoorstellen. Hij heeft zich sterk ingezet voor de toegankelijkheid van de openbare ruimte in Amsterdam voor blinden en slechtzienden. Dankzij hem liggen er veel zogenaamde geleidelijnen in Amsterdam.

DE EURO STAAT ZO LAAG!

Sommige mensen in onze gemeenschap zijn gedeeltelijk of zelfs geheel afhankelijk van inkomsten uit Nederland. Als je die omzet in Israëliëse sjekels is het aardig wat minder geworden, dan voorheen. Ondertussen zijn de prijzen aan het stijgen, ook van eerste levensbehoeften zoals voedsel bijvoorbeeld. Misschien kun je het wel opvangen, maar misschien ook niet. Kom je hierdoor in problemen? Bel het IOH-kantoor 03-5625611 en vraag welke mogelijkheden er binnen onze gemeenschap zijn. Weet je zelf de weg al? Dan heb je het kantoor niet nodig.

De laatste pagina van de Aleh is de IOH-CONTACTPAGINA. Daar vind je alle adressen en telefoonnummers.

Nieuws uit NEDERLAND

door Ratna Pelle

D66-leider Sigrid Kaag trad medio september af als minister van Buitenlandse Zaken na een motie van afkeuring over de terugtrekking uit Afghanistan. Ondanks druk van de Tweede Kamer en hulpverzoeken uit Kabul had het kabinet maandenlang getalmd met het evacueren van tolken en hun families en anderen die Nederland tijdens de Afghanistan-missie hadden bijgestaan.

Afghanistan

Ook nadat de Taliban in augustus de hoofdstad hadden ingenomen wilde onze regering maar zeer beperkt familieleden van tolken en ambassadepersoneel naar Nederland halen. Uiteindelijk bleef een deel vastzitten in Afghanistan. Alleen Kaag trok haar consequenties uit de motie van afkeuring; premier Rutte en de minister van Defensie bleven zitten.

Coalitievorming

Midden december wacht Nederland nog steeds op een nieuwe regering. Nadat VVD en CDA in september bleven volharden in hun weigering om met PvdA en GroenLinks samen te onderhandelen, ging D66 uiteindelijk overstag en stemde in met een voortzetting van de huidige coalitie, mits die een nieuw elan en een nieuwe bestuurscultuur gaat uitdragen en een progressiever en groener beleid gaat voeren. Vanaf oktober werd eindelijk inhoudelijk onderhandeld, wat niet heel vlot ging. Het behoorlijk geschonden vertrouwen moest worden hersteld, en daarna waren er nog grote verschillen te overbruggen. Zo zijn D66 en de Christen Unie (CU) het erg oneens over medisch-ethische kwesties en ook over het coronabeleid.

Andere lastige onderwerpen zijn de klimaatcrisis, landbouw, het enorme tekort aan betaalbare woningen, bestrijding van de georganiseerde criminaliteit en hervorming van de gezondheidszorg.

Vóór de kerst wordt nu een coalitieakkoord verwacht. Door een intern stuk van CDA en VVD dat Gert-Jan Segers (CU) in de trein liet liggen, was al in grote lijnen bekend welke kant men op wilde en inmiddels lekken steeds meer plannen uit. Er komen miljardenfondsen voor klimaatbeleid en het bouwen van een miljoen nieuwe woningen, kinderopvang wordt grotendeels gratis en er wordt zelfs over 'rekeningrijden' gesproken (heffing per kilometer, zodat de gebruiker betaalt). Het kabinet wordt uitgebreid van zestien naar twintig ministers, waarbij de helft van het aantal bewindslieden uit vrouwen moet bestaan. Heel wat ambities dus. Of dat gaat lukken met precies dezelfde partijen en deels dezelfde gezichten is natuurlijk de vraag.

Dubbele nationaliteit

In de toeslagenaffaire wachten duizenden gedupeerden nog steeds op hun geld. Ook kwam naar buiten dat meer dan 1100 kinderen in de afgelopen jaren uit huis

werden geplaatst nadat de gezinnen door deze affaire in diepe ellende waren gestort. De Belastingdienst heeft intussen een boete opgelegd gekregen van de Autoriteit Persoonsgegevens, omdat zij dubbele nationaliteiten van toeslagenuouders registreerde in de jacht op mogelijke fraudeurs. Daarmee werden de privacywet AVG en het discriminatieverbod overgetreden.

Trage boostercampagne

Eerder dan in andere landen liepen bij ons de besmettingscijfers weer op en later dan in andere landen is de 'boostercampagne' gestart. Net als bij de vaccinaties van begin dit jaar bungelden we tot voor kort weer helemaal onderaan in de EU, zelfs onder Bulgarije. Inmiddels is men met een inhaalslag bezig en minister De Jonge heeft beloofd dat bijna alle 60-plussers nog dit jaar een derde prik krijgen. We zitten inmiddels op een miljoen prikken, maar we hebben intussen al weken een oversterfte van zo'n 1000 mensen per week, en het virus is al aangetroffen in meer verpleeghuizen dan bij eerdere golven. Hoe kon het dat wij weer zo laat begonnen? Een reden is dat de regering eerst advies moet krijgen van de Gezondheidsraad. Op 14 september (toen Israël al bijna drie miljoen boosterprikken had gezet) zei GGD-voorman André Rouvoet dat men klaar was voor een boostercampagne, mocht de Gezondheidsraad daartoe adviseren. De Gezondheidsraad meende echter dat boosters alleen wenselijk waren voor mensen met een ernstige immuunstoornis en op 25 september schafte men optimistisch de anderhalve meter af. Mondkapjes hoefden al vanaf eind juli niet meer (buiten het OV). Toen in de ons omringende landen driftig werd geboosterd en de besmettingscijfers hier opliepen, werd men zenuwachtig en half oktober vroeg De Jonge een nieuw spoedadvies van de Gezondheidsraad. Ook gaf hij opdracht om al voorbereidingen te starten voor de boostercampagne. Vervolgens gebeurde er iets heel Nederlands. Verschillende uitvoerende organisaties gingen op de rem staan: ze konden op zijn vroegst in januari starten met de campagne, want er moest nog van alles worden geregeld en de ICT systemen waren niet op orde. Op 2 november adviseerde de Gezondheidsraad alsnog om alle ouderen te boosteren, maar de toon was weinig urgent want de huidige vaccins beschermden nog altijd goed tegen ernstige ziekte. Het kabinet wilde dan ook nog een maand de tijd nemen om te starten met prikken, omdat allerlei praktische zaken nog moesten worden geregeld. Om een of andere reden hebben andere landen dit probleem niet.

Kamerlid Omtzigt wees erop dat in Engeland het prikken 48 uur na het advies begon. Onder druk van de Kamer is uiteindelijk op 18 november de eerste boosterprik gezet.

Avondlockdown

De trage boostercampagne is een van de redenen dat de besmettingen lang bleven oplopen. Andere zijn de snelle versoepelingen in september, terwijl deskundigen al zagen aankomen dat de voorzichtige daling daar niet tegen bestand was; de scholen die weer waren begonnen; veelvuldige en grootschalige fraude bij de corona toegangsbewijzen; en veel 'inhaal' activiteiten. Al deze redenen zorgden samen met het herfstweer voor een gestage stijging van de besmettingscijfers vanaf begin oktober. Weinigen hielden nog afstand, mondkapjes waren uit het straatbeeld verdwenen en toen de regering begon op te roepen toch weer de basismaatregelen (inmiddels vrijblijvende adviezen geworden) in acht te nemen maakte dat weinig indruk. Half november zijn daarom opnieuw beperkingen ingevoerd: de horeca moest vroeger sluiten en mensen moesten weer een vaste zitplaats hebben. In winkels moesten weer mondkapjes op. Een week later volgde de afkondiging van een avondlockdown: alles moet om 17 uur dicht behalve supermarkten en andere essentiële winkels. Ondanks het feit dat de meeste besmettingen plaats vinden onder kinderen tussen vijf en veertien jaar en de scholen een enorme besmettingshaard blijken te zijn, blijven zij open.

Code zwart

Ondertussen loopt de zorg vast en steeds meer ziekenhuizen moeten operaties uitstellen, ook de zogenaamde kritieke planbare zorg: operaties die binnen zes weken moeten worden uitgevoerd om (mogelijk) blijvende gezondheidsschade te voorkomen. De uitval onder verplegers en IC medewerkers is groot, de werkdruk enorm. Alom werd gewaarschuwd voor code zwart. Dat is het moment dat niet meer alleen op medische gronden moet worden besloten wie nog een IC bed kan krijgen en wie niet. Volgens criticasters is het in feite al code zwart: meer dan 200.000 operaties zijn sinds het begin van de coronacrisis uitgesteld, sommige patiënten zijn voor de derde of vierde keer afgebeld; soms werd een operatie nog afgeblazen als iemand al op de brancard lag en naar de operatiekamer werd gereden. Paradoxaal genoeg zijn er nu minder bedden en zorgmedewerkers beschikbaar dan bij het begin van de coronacrisis. Na drie weken avondlockdown zijn de cijfers gestabiliseerd maar is er

nog geen overtuigende daling. In de ziekenhuizen en op de IC's is zelfs nog sprake van een lichte stijging.

De ongevaccineerden en 2G

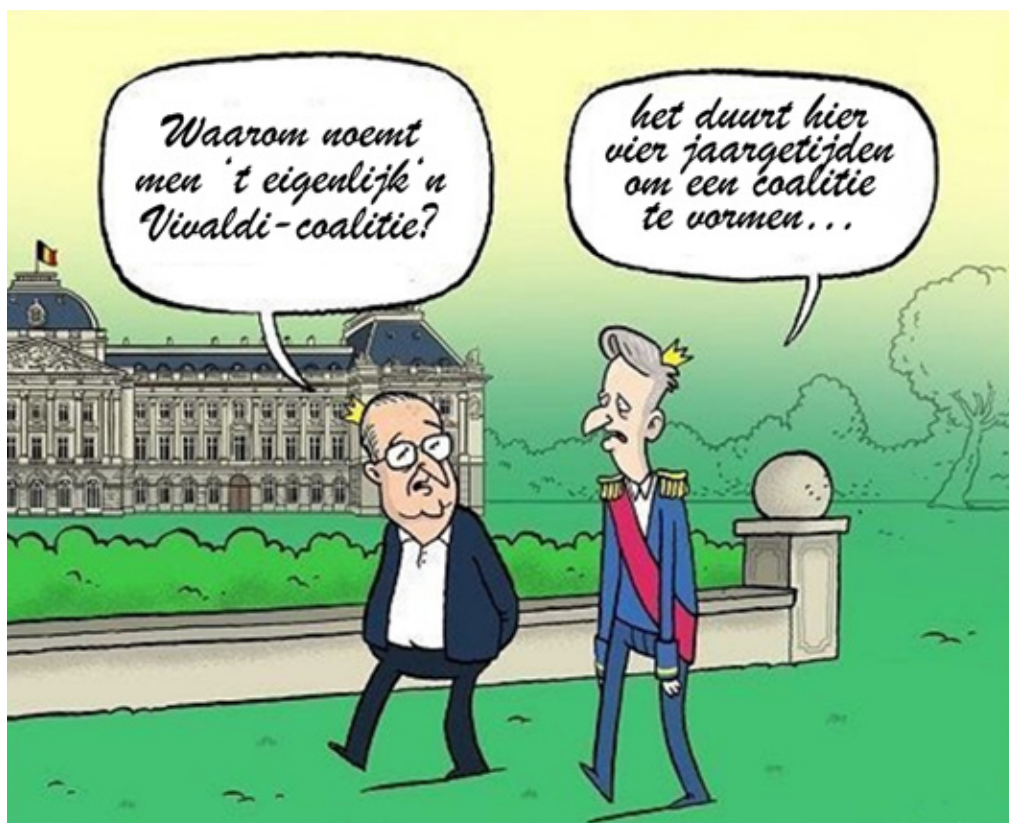
Naast de basismaatregelen hoopte de regering met de zogenaamde 2G regel de samenleving open te kunnen houden: op bepaalde plaatsen waar afstand houden en een vaste zitplaats niet mogelijk zijn kunnen dan alleen gevaccineerden en wie van een coronabesmetting is genezen naar binnen. In landen die 2G al toepassen blijkt met name het aantal ziekenhuisopnames stukken lager dan bij de 3G regel (waarbij je ook met alleen een negatieve testuitslag naar binnen mag). In Nederland wordt zwaarder dan elders getild aan het feit dat je hiermee een groep van meer dan een miljoen mensen uitsluit van bepaalde activiteiten, en er wordt gewaarschuwd voor een tweedeling van de samenleving. Ongevaccineerden komen veelvuldig in de media om hun verhaal te doen, er zijn geregeld demonstraties die soms op gewelddadige rellen uitlopen en eind november is het plan voorlopig in de ijskast gezet. Terwijl bij sommigen de toon tegenover ongevaccineerden verhardt (zo'n 70% van de patiënten op de IC is niet gevaccineerd, en door hen worden hart- en kankeroperaties nu afgezegd is de redenering) nemen anderen het voor ze op en geven

liever de regering de schuld, leggen de oorzaak bij het niet beter naleven van de basisregels en/of roepen op tot wederzijdse verdraagzaamheid. Inmiddels gaan er ook stemmen op voor een vaccinatieplicht, al is geen enkele politieke partij daarvan vooralsnog voorstander.

De discussie over 2G leidde in combinatie met een voor oudjaar afgekondigd vuurwerkverbod tot enkele dagen met rellen en vernielingen in verschillende steden. Met name in Rotterdam ging het er heftig aan toe; de politie daar zag zich zelfs genoodzaakt gericht te schieten op agressieve relschoppers en er vielen zeven gewonden.

Baudet en de 'nieuwe Joden'

Ondertussen is er maar één politieke partij die fel tegen vaccinaties is en daarvan haar belangrijkste agendapunt lijkt te hebben gemaakt: Forum voor Democratie. Voorman Thierry Baudet vergelijkt met grote regelmaat de situatie van de ongevaccineerden nu met die van de Joden in de naziperiode. In september riep een aantal Joodse organisaties de fracties in de Tweede Kamer op zich krachtig uit te spreken tegen dergelijke vergelijkingen: "Wij benadrukken alleen al het feit dat mensen die in alle vrijheid een keuze maken zich niet te laten vaccineren, worden vergeleken met bevolkingsgroepen die destijds helemaal geen keuze hadden. Zij werden vermoord. Enkel

en alleen om wie ze waren." Het is wat betreft Baudet in elk geval aan dovemansoren gericht, en daarom hebben het CJO, het CIDI en vier Joodse overlevenden een rechtszaak aangespannen. Ze eisen verwijdering van een aantal beledigende en grievende uitlatingen en een verbod op het gebruik van beeldmateriaal van de Holocaust in het kader van het coronadebat. Het gaat onder andere om de bewering: "De ongevaccineerden zijn de nieuwe Joden, de wegstrijkende uitsluiters zijn de nieuwe nazi's en NSB'ers." Verder om een combinatie van twee foto's: een van een kind dat door een hek naar een sinterklaasfeest zou kijken omdat hij er niet in mag en ernaast een jongetje met een Jodenster voor een hek in het getto van Lodz. En tot slot gaat het ook nog om een foto van concentratiekamp Buchenwald, waarnaast Baudet stelt: "Hoe is het MOGELIJK om nu nog altijd niet te zien hoe de geschiedenis zich herhaalt."

Ongehoord Nederland

Aspirant-omroep Ongehoord Nederland, die vanaf januari op het publieke net gaat uitzenden, kwam in november in opspraak toen bleek dat Taco Dankers, de voorzitter van de raad van toezicht, er antisemitische denkbeelden op na houdt. Hij leidt namelijk een rechts-radicalistische stichting die rabiate antisemitische bagger op zijn website heeft staan en verspreidt via 'social media'. Zo wordt onder meer beweerd dat Joden en Israël de komst van grote aantallen vluchtelingen naar Europa organiseren om blanke

samenlevingen te verzwakken; dat het Nederlandse slavernijverleden voor 50% door Joden komt; en dat Israël achter de oorlog in Syrië zit. De stichting beklaagt zich erover dat de VS zich inzetten voor de bescherming van Joden en werpt de vraag op "waarom een volk – zeker als het een eigen staat heeft – erop aandringt om in een ander land te wonen waar het niet bepaald geliefd is." Ook trekken zij de loyaliteit van Joden aan de landen waar ze wonen in twijfel.

Na de ophef hierover stapte Dankers op bij Ongehoord Nederland, maar hij vond wel dat er een 'onjuist beeld' van hem was geschetst en distantieerde zich 'in de meest krachtige bewoordingen van antisemitisme, racisme en uitspraken die leiden tot polarisatie, discriminatie en haatzaaien.' Het bestuur van ON verklaarde zijn besluit te respecteren en in woord en daad pal te staan 'voor het respecteren van alle mensenrechten'. De vraag is hoe ON echt denkt over Dankers en zijn radicaal antisemitische opvattingen, want kort voor deze affaire bleek een nieuw lid in de raad van toezicht te zijn aangesteld met evenmin frisse ideeën. Deze Gert Jan Mulder, agrarisch ondernemer, had in 2015 een 14-stappenplan tegen de islamisering opgesteld. Hij stond bij de laatste verkiezingen voor Forum voor Democratie op de kieslijst, en noemde zichzelf 'islamofob' op zijn inmiddels gesloten Twitteraccount. Die account zou volgens hem zijn gesloten omdat hij slachtoffer was van 'linkse activisten'.

IOH KANTOOR

Commercieel centrum
Ramat Ilan
Oranim 1, 5405201 Givat Shmuel
tel: 03-5625611 fax: 03-5625575
ioh@netvision.net.il www.ioh.co.il
www.facebook.com/
IrgoenOleiHolland

LEDEN VAN HET HOOFDBESTUUR

Gideon van der Sluis

Voorzitter (Dagelijks Bestuur)
voorzitter@ioh.co.il

Binyamin Tjong Alvares

Penningmeester (Dagelijks Bestuur)
binyamin.tjong@gmail.com

Marion Levkovits

Afd. Jeruzalem
(Vice-voorzitter/Dagelijks Bestuur)
marion.iohsecretaris@gmail.com

Marc Boas, Lid

marcboas@partner.net.il

Yvonne Ben Hador

Afd. Netanya/Sharon
yb0712@gmail.com

Malka Shamir-de Leeuw

Afd. Be'er Sheva/Zuiden
elsje@netvision.net.il

Ini Lederer

Afd. Haifa/Noorden
iohhaifa@gmail.com

Natanja Slager, Lid

natanja@gmail.com

AFDELINGEN

JERUZALEM

iohjerusalem@gmail.com
Voorzitter: **Marion Levkovits**
Tel: 054-7600043
Penningmeester: **Simone Wenger**
Tel: 052-6074330
Secretaris: **Dini Goldschmidt**
Tel: 050-6748552
Facebook: Irgoen Olei Holland
Jeruzalem

HAIFA en het NOORDEN

iohhaifa@gmail.com
Voorzitter: **Helen Raz**
Tel: 054-7680877
Penningmeester: **Dr. Hans Hartog**
Tel: 04-8246053
Secretaris: **Ini Lederer**
Tel: 054-4760061

NETANYA-SHARON

Voorzitter: **Yvonne Ben-Hador**
tel: 09-7748007 yb0712@gmail.com
Penningmeester: **Henry Velleman**
tel: 09-7444082
henryve31@gmail.com
Secretariaat: **Rudie Kleerkoper**
tel: 09-8857987
iohnetanya.sharon@gmail.com

TEL AVIV

Voorzitter:
Avraham (Albert) de Vries

Tel: 054-4559853
devriesa@zahav.net.il

BE'ER SHEVA

voorzitter: Saskia de Leeuw-Beeser
tel: 054-6820030 | saskia@bgu.ac.il

OUDERHUIZEN

BETH JULIANA

David Raziel 22 | 4681222 Herzliya
tel: 09-9704646 fax: 09-9576529
office@beth-juliana.co.il
www.beth-juliana.co.il

BETH JOLES

Kikar Harakafot 1 | 3474901 Haifa
tel: 077-7374100 fax: 04-8372891
joles@joles.co.il | www.joles.co.il

SOCIALE ZORG

NINI CZOPP

Landelijke sociale zorg voor
Nederlandse Shoa overlevenden
en hun partners
tel: 09-9794146 | fax: 15336241889
emz@netvision.net.il
www.nini.org.il
Bezoekadres:
Arieh Regev 4, Netanya
Postadres: PO Box 13310, Netanya

FONDSEN

LENINGFONDS & KEREN MEJOECHEDET

tel: 03-5625611
ioh@netvision.net.il

JAD DAVIDS

POB 5207 | 4615102 Herzliya
giften: 03-6775174
tel: 054-7600043
davidsfonds60@gmail.com
www.jad-davids.com

NEDERLANDSE OVERHEID

AMBASSADE

Beit Oz, 13e verdieping
Abba Hillel 14, Ramat Gan
POB 1967, 5211802 Ramat Gan
tel: 03-7540777 | fax: 03-7540751
tel@minbuza.nl

CONSULATEN

Haifa

Ma'abarot St. 6, 3446125 Haifa
tel: 04-8111707

cohollow@netvision.net.il

Eilat

POB 1099 8811001 Eilat
tel: 08-6335466, 08-6315666

VenO - WUV

Bezoekadressen op afspraak:

Nederlandse Ambassade – afd.
VenO Abba Hillel 14 (13e etage)
Ramat Gan
Tel: 03-7540741

Andere spreekuren:

Beth Joles Haifa - 077-7374100
Beth Juliana Herzliya - 09-9704646
Jeruzalem - 03-7540741
tel-veno@minbuza.nl

WUV- CLIËNTENRAAD

David Eisenmann, 08-9761618
Marthi Hershler, 02-6729370
Elly Maoz-Drukker, 09-8998367
Judith Millul, 04-8242788
Chanoch Mogendorff
04-9899482
Malka Shamir, 052-2700665
Shimon Vega, 08-9476342

OVERIGE ORGANISATIES

AJALAH - Israël R.A. Opgeheven

Voor informatie:
tel/fax: 050-5317442
POB 6304, 3106201 Haifa

Amoetat AKEVOTH

Opgeheven

De genealogische website is nog
te bereiken via:
www.dutchjewry.org

CENTER FOR RESEARCH ON DUTCH JEWRY

Yitzhak Rabin Center
Hebrew University, Mount Scopus
9190501 Jeruzalem
tel: 02-5880242 / fax: 02-5880241
dutchjew@mail.huji.ac.il
http://www.dutchjewry.com

ELAH - Psycho-sociale begeleiding

Yigal Allon 157/941
6744365 Tel Aviv
tel: 03-6910921 fax: 03-6951574
elah@elah.org.il www.elah.org.il

STICHTING COLLECTIEVE MAROR-GELDEN ISRAËL (SCMI) Opgeheven

POB 24316 | 9124202 Jeruzalem
office@scmi.org.il | www.scmi.org.il

SNBN - Stichting Nederlanders Buiten Nederland

chayabrasz@gmail.com || www.
nederlandersbuitennederland.nl

Stichting GOED -

Grenzeloos Onder Een Dak

Voor Nederlanders in het buitenland
www.stichtinggoed.nl/goed

FACEBOOK -groepen

Dutch Forum Israel
Dutch Jerusalem

IOH ארגון עולי הולנד

Irgoen Olei Holland Jeruzalem
Nederlandse vrouwen in Israel
Embassy of the Kingdom of the
Netherlands in Israel

HOI-emailgroep

geef je op bij:
daviddeleeuw@gmail.com